

SLOVENSKÁ REGIONÁLNA TLAČ NA SPIŠI V OBDOBÍ PRVEJ ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY Z POHLADU HISTORIKA *

Peter Zmátlo

Po vynájdení kníhtlače Johannesom Gutenbergom (okolo roku 1445) zohrala tlač v podobe kníh, novin, časopisov i iných tlačovín dôležitú úlohu pri formovaní názorov ľudí (najmä vzdelaných elít) od neskorého stredoveku, cez novovek, najnovšie dejiny 20. storočia až po súčasnosť. I dnešnú rýchlu dobu na začiatku 21. storočia by sme si bez každodenných novin či časopisov nevedeli predstaviť, i keď sú postupne printové médiá (noviny, časopisy) vytláčané a nahradzované inými modernými elektronickými médiami (televízia, internet, mobilná komunikácia).

V našom príspevku sa budeme venovať regionálnej tlači v spišskej oblasti slovenskej proveniencie v období prvej Československej republiky (ČSR). Hlavným cieľom bude priblížiť významnejšie slovenské spišské regionálne noviny (išlo v prevažnej miere o týždenníky) v uvedenom období po stránke obsahovej. Pokúsime sa kriticky zhodnotiť aj ich vplyv na vtedajšiu spoločnosť na Spiši, t. j. na jednotlivé spoločenské vrstvy, na príslušníkov národností a ich vzťahy (vzhladom na multietnicitu Spiša), na kultúrno-spoločenské pomery, teda všeobecne ich dopad na vtedajšiu spišskú spoločnosť, ktorá bola tak bohato diverzifikovaná. Prispela slovenská novinová tlač k tejto spišskej rôznorodosti skôr v pozitívnom, alebo viac v negatívnom zmysle? Ktoré spoločenské vrstvy najviac a ktoré naopak najmenej ovplyvnila? Aký bol jej vzťah k tradične staršej i vyspelejšej nemeckej a maďarskej tlači na Spiši? Aká bola úroveň slovenských novin na Spiši v porovnaní s inými historickými regiónmi na území Slovenska? Akú hodnotu má táto slovenská tlač pre historika ako prameň k štúdiu, resp. bádaniu? To sú otázky, na ktoré sa pokúsime hľadať odpovede v našom príspevku.

Obdobie medzivojnového Československa bolo nesmierne prínosné v oblasti kultúry, osvety a vzdelanosti, resp. školstva pre občanov Slovenska, čo platilo samozrejme aj pre Spišiakov, t. j. obyvateľov Spiša, teda väčšinových Slovákov, ale aj menšinových, ale početných Nemcov, menej početných Maďarov, Židov, Rusínov i po roku 1918 prichodivších Čechov.

* Štúdiá bola vypracovaná v rámci projektového grantu VEGA č. 1/3755/06 *Regionálna tlač – jej význam a miesto v historickom vývoji Slovenska*.

Pri vzniku Československa roku 1918 zohrala už tlač, teda noviny a časopisy, významnú úlohu, čo platilo aj pre územie Slovenska, kde však vychádzali väčšinou len maďarské a nemecké tlačoviny. Typickým príkladom bol práve región Spiša, kde mala dlhoročné tradície i silné pozície práve maďarská a nemecká tlač.¹ Po vzniku a utvorení nového československého štátu bolo dôležité pre miestnych Slovákov a prichodivších a stále prichádzajúcich občanov českej národnosti v spišskom regióne, najmä inteligencie (pedagógovia, úradníci, štátni zamestnanci), aby príslušníci nového štátotvorného národa mali vlastnú periodickú tlač aj na Spiši. Po rôznych peripetiách a značnom úsilí sa podarilo miestnym Slovákom a Čechom založiť prvé slovenské noviny pod názvom **Tatry**, ktoré začali vychádzať 8. februára 1919 ako úradný časopis Národného výboru Spišskej župy. Ďalšie významnejšie slovenské noviny, ktoré vychádzali v sledovanom medzivojnovom období na Spiši a ktoré budeme analyzovať, boli **Naša pravda**, **Kežmarčan (Hlas Tatier)**, **Naša Magura**, **Podtatranská Slovač**, **Spišské noviny** a **Spišské hlasy**. Územiu Spiša sa venovali aj regionálne týždenníky agrárnej strany *Republikán*, od januára 1923 *Republikán župy Podtatranskej* a od roku 1934 vychádzajúci *Podtatranský kraj*, ktoré však vychádzali na Liptove v Liptovskom Sv. Mikuláši a venovali sa okrem Spiša aj Liptovu a Gemeru, preto sa im nebudeme venovať.

Tatry – úradný časopis Národného výboru Spišskej župy, od č. 23 z 23. augusta 1919 úradný časopis Spišskej učiteľskej jednoty a Spišského demokratického klubu, od č. 46 z 12. novembra 1920 Neodvislý týždenník spišských Slovákov a miestneho odboru Matice slovenskej, od č. 23 z 10. júna 1921 Úradný orgán sväzu miest na Slovensku, Neodvislý týždenník spišských Slovákov a miestneho odboru Matice slovenskej.

Charakteristika: prvé slovenské noviny na Spiši vydávané v poprevratových rokoch 1919 – 1922. Vychádzali v Spišskej Novej Vsi. Hlavným redaktorom a majiteľom bol Elemír Vollay, zodpovedným redaktorom Jozef Hanula, známy akademický maliar. Vyjadrovali názory miestnych spišských Slovákov i Čechov v ťažkom a neistom poprevratovom období. Keďže boli prvými slovenskými novinami, museli znášať všetky nedostatky a chyby

¹ Za najstaršie noviny na Spiši je považovaný trojjazyčný týždenník *Zipser Anzeiger – Szepesi értesítő – Spišský oznamovateľ*, ktorý začal vychádzať už 3. januára 1863. Prvých 15 čísel vyšlo pod dvojjazyčnou hlavičkou (v nemčine a maďarčine), od čísla 16 z 18. apríla 1863 bola hlavička trojjazyčná (pribudol slovenský *Spišský oznamovateľ*). Hlavičkový názov bol síce trojjazyčný, ale obsah novín bol väčšinou písaný po nemecky a maďarsky, neskoršie koncom 19. a začiatkom 20. storočia, zrejme aj vplyvom maďarizácie, prevažne v maďarčine. Známe noviny spišských Nemcov *Karpathen-Post* začali vychádzať roku 1879 v Kežmarku, maďarské *Szepesi Lapok* začali vychádzať roku 1884 v Spišskej Novej Vsi.

začiatokníkov – predovšetkým nedostatok financií² i nižšiu gramatickú úroveň. Formálna stránka síce bola na nižšej úrovni (obsahovali množstvo gramatických i štylistických chýb, veľa preklepov), predsa len to boli prvé noviny na Spiši písané po slovensky, nechýbal im pravý slovenský elán a chuť bojovať za práva Slovákov i na Spiši „v mori spišského maďarónstva a nemectva“.

Obsah a štruktúra: mnoho článkov je neautorizovaných alebo písaných pod pseudonymami.³ Publikovali v nich miestni Slováci (katolícki a evanjelickí kňazi – Andrej Bartal, Ján Šterbák, Anton Hok z USA), Štefan Tomajko, Vojtech Beňuš a Juraj Pokuta (vlastným menom Kapralčík) písali básne (Pokuta v spišskom nárečí), škôldozorca (školský inšpektor) Michal Sekey, slovenskí učitelia – Jozef Šoltés, Neitus Vollay (brat majiteľa novín Elemira), Anton Smoliar,⁴ Jozef Mikolaj,⁵ Bohdan Frešo,⁶ Anton Hancko

² Na krátke obdobie v júni a júli 1919 (teda hneď počas prvého roka) bolo zastavené ich vydávanie, lebo vychádzali nákladom len 1500 kusov, pričom mnohí predplatitelia neuhradili načas svoje záväzky. Mesačne pritom stáli len 1 Kč 30 halierov. Bližšie o týchto problémoch v redakčnom úvodníku *Slováci, Spišiaci, čítajte!* In: Tatry, 2. augusta 1919, roč. I., č. 20, s. 1 – 2.

³ Napr. „Pozorovateľ“, „Vetrolom“. Dá sa to vysvetliť ešte značným strachom v poprevratovom neistom období, kedy sa miestni Slováci často obávali priznať sa k slovenskej národnosti a nieto ešte bojovať za práva miestnej „Slovače“, niekedy i na úkor a proti miestnym maďarónom, Maďarom či Nemcom. Báli sa stále bývalých „pánov“ a keď otvorene kritizovali prejavy maďarónstva, obávali sa podpísať svojím menom, preto používali pseudonym.

⁴ Napísal viaceré články o slovenskom učiteľstve o jeho potrebách, prikláňal sa k poštátneniu cirkevných škôl (SMOLIAR, Anton: *Zoštátnenie cirkevných škôl*. In: Tatry, 12. novembra 1920, roč. II., č. 46, s. 2), písal tiež o potrebe čítať noviny (Tenže: *Prečo máme noviny čítať?* In: Tatry, 25. júna 1920, roč. II., č. 26, s. 1). Na pokračovanie písal články o škodlivosti alkoholu či jeho škodlivosti pre mládež (SMOLIAR, Anton: *Deti a krčma*. In: Tatry, 7. októbra 1921, roč. III., č. 40, s. 1).

⁵ Bývalý legionár zo Smežian, funkcionár viacerých spolkov v Spišskej Novej Vsi, učil v Smežanoch, v Domaňovciach a potom v Spišskej Novej Vsi. Prvé články do Tatier písal pod pseudonymom J. M. Smežiansky: SMIŽIANSKY, M. J.: *Prvý dojem*. In: Tatry, 26. novembra 1920, roč. II., č. 48, s. 2; Tenže: *Spomienky z Ruska*. In: Tatry, 24. decembra 1920, roč. II., č. 52, s. 3; Tenže: *Na ceste do vlasti*. In: Tatry, 24. decembra 1920, roč. II., č. 52, s. 3 – 4; Tamže, 4. februára 1921, roč. III., č. 5, s. 2; Tamže, 8. apríla 1921, roč. III., č. 14, s. 3; Tamže, 15. apríla 1921, roč. III., č. 15, s. 2 – 3 (v tomto článku, ktorý vychádzal na pokračovanie, opísal zážitky z návratu do vlasti z Ruska, kde bol legionárom). O svojich zážitkoch z Ruska písal tiež v ďalších článkoch na pokračovanie: SMIŽIANSKY, M. J.: *Slováci na Sibírii*. In: Tatry, 8. apríla 1921, roč. III., č. 14, s. 1 – 2; Tamže, 15. apríla 1921, roč. III., č. 15, s. 2 – 3; Tamže, 20. mája 1921, roč. III., č. 20, s. 3. Potom písal na rôzne témy, ale hlavne burcoval k prebúdzaniu slovenského národného povedomia a k jednotnosti Slovákov na Spiši: SMIŽIANSKY, M. J.: *Sdružme sa*. In: Tatry, 24. júna 1921, roč. III., č. 25, s. 1; Tenže: *Čo nám ešte chýba?* In: Tamže, 5. augusta 1921,

(predseda Zemského učiteľského spolku), českí učitelia – Václav Kuchynka,⁷ Václav Šlosar,⁸ Josef Středa,⁹ maliar Jozef Hanula (písal väčšinou pod skratkou iniciálok svojho mena J. H., ako sme už uviedli, bol redaktorom týchto novín), robotníci – pokladník Československej sociálno-demokratickej strany v Spišskej Novej Vsi Ján Fekete, neskorší komunista). Z občanov nemeckej národnosti bol aktívnym prispievateľom do týchto novín katolícky farár František Klein pôsobiaci v Richvalde (dnes Veľká Lesná), ktorý bol v boji za slovenský národ a jeho práva mnohokrát väčší slovenský národovec ako väčšina z miestnych Slovákov.¹⁰ Známy kultúrny a osvetový pracovník Štefan Leonard Kostelníček (Kostelníčák) zo Zamaguria písal články pre slovenských študentov a burcoval ich k slovenskému povedomiu

roč. III., č. 31, s. 2 – 3; Tenže: *Naše bolavé rany*. In: Tatry, 2. septembra 1921, roč. III., č. 35, s. 1 – 2 (v tomto článku trefne písal o nízkom slovenskom povedomí a veľkej ľahostajnosti spišských Slovákov: *Podľa štatistiky je nás ešte dosť hodné číslo, ale to číslo žiadnu silu nepredstavuje. Sme bezvládni, nemáme žiadnej sily. Sme ľahostajní... Nestaráme sa o nič. Nechceme cítiť rany, ktoré padajú od nepriateľa. Až keď budú tie streli s vlastnej našej strechy na nás padať, vtedy sa prebudíme, že tu vlastne ide o našu slobodu, o náš vlastný život.*)

⁶ Učiteľ z Kežmarku, funkcionár stavovských učiteľských spolkov na Spiši. Písal články o spolkových podujatiach učiteľov. FREŠO: *Novoročný pozdrav učiteľstvu Spišskej župy!* In: Tatry, 7. januára 1921, roč. III., č. 1, s. 2 – 3; FREŠO, Bohdan: *Shromaždenie učiteľské v Kežmarku*. In: Tatry, 4. februára 1921, roč. III., č. 5, s. 1 – 2.

⁷ KUCHYNKA, V.: *Ján Amos Komenský*. In: Tatry, 19. novembra 1920, roč. II., č. 47, s. 1. Na pokračovanie písal články z občianskej náuky: KUCHYNKA, Václav: *Občianska nauka*. In: Tatry, 21. januára 1921, roč. III., č. 3, s. 2; Tamže, 11. marca 1921, roč. III., č. 10, s. 3 – 4. Písal tiež o činnosti Miestneho odboru Matice slovenskej (MO MS) v Spišskej Novej Vsi ako jeho tajomník.

⁸ V článku *Za pravdou* vyzdvihol českých reformátorov J. Husa, J. A. Komenského a ich pokračovateľov F. Palackého i T. G. Masaryka. Pozri ŠLOSAR, V.: *Za pravdou*. In: Tatry, 19. novembra 1920, roč. II., č. 47, s. 2. Burcoval miestnych Slovákov k národnému povedomiu pred sčítaním obyvateľstva, ktoré malo byť 15. februára 1921 v článku *Hore sa, Slováci!* In: Tatry, 21. januára 1921, roč. III., č. 3, s. 1 – 2.

⁹ STŘEDA, J.: *O detskej hre a hračkách*. In: Tatry, 10. decembra 1920, roč. II., č. 50, s. 2. Na pokračovanie písal o bábkovom divadle: Tenže: *Nezabúdajme na lútkové (bábkové) divadlo!* In: Tatry, 21. januára 1921, roč. III., č. 3, s. 4; Tamže, 28. januára 1921, roč. III., č. 4, s. 4.

¹⁰ Pozri napr. jeho článok *Ozvena zo Spišskej Magury*, v ktorom privítal slovenské noviny na Spiši Tatry a zároveň apeloval, aby sa nezabúdalo na problémy zaostalého, ale prírodne krásneho zamagurského kraja: *Prvé spišské slovenské noviny „Tatry“ nazvané s veľkou radosťou srdečne vítam a prajem im z úprimného srdca moc zdaru k prosperu našich milých, v mnohom ohľade doteraz utláčaných a znevážených spišských Slovákov...V mene magurského ľudu prosím čím častejšie sa zaoberať i so záležitosťami našej z 33 obcí pozostávajúcej krásnej Magury (starovevský slúžnovský okres) a hojne dopriať miesta i naším správam*. In: Tatry, 1. marca 1919, roč. I., č. 4, s. 3 – 4.

(v roku 1920 bol len žiakom 8. triedy gymnázia). Prispievali pravidelne aj krajanovia z USA – najaktívnejším bol Jozef Maťašovský.¹¹ V týchto novinách uverejňovali aj rôzne ďalšie články o amerických Slovákoch – krajanoch v USA,¹² uverejnili taktiež zoznam predplatiteľov novín Tatry z USA.¹³

Obsahovali tieto pravidelné rubriky: Besednica, Chýry (krátke správy zo spoločenského života poprevratového Spiša, z diania doma v ČSR i zo zahraničia), Politické chýry, Zo zahraničia, resp. Zo sveta (správy z európskeho diania), Žarty, Veselý kútik a Literárna hliadka. Keďže Tatry boli regionálnymi novinami, venovali sa predovšetkým oblasti Spiša, Zamaguriu, analyzovali slovenské pomery na Spiši,¹⁴ ale prinášali informácie aj zo svetového diania – o mierovej konferencii v Paríži,¹⁵ o sociálnej revolúcii a socialistickom hnutí.¹⁶ Najviac priestoru však pochopiteľne venovali Spišu: burcovali spišských Slovákov k väčším aktivitám v záujme lepšieho života a vyzývali k nebojácnosti potierať prejavy nepriateľov (maďarónov, Židov),¹⁷ prinášali informácie o zakladaní pobočiek Národného výboru Spišskej župy,¹⁸ o zakladaní učiteľských stavovských organizácií a spolkov v poprevratovom období na Spiši,¹⁹ uverejňovali dokumenty Predsedníctva Zemského učiteľského spolku, podporovali slovenské národné povedomie u spišských Slovákov a povzbudzovali ich k aktívnej práci,²⁰

¹¹ Rodák z Nedeci zo Spišskej Magury, ktorá bola pričlenená po roku 1920 k Poľsku. Podporoval morálne aj finančne noviny Tatry. Ukážky jeho článkov: MAŤAŠOVSKÝ, J.: *List z Ameriky poslaný redakcii*. In: Tatry, 3. januára 1920, roč. II., č. 1, s. 4 – 5; *Slovenskej Magure v Spiši*. In: Tatry, 9. apríla 1920, roč. II., č. 15, s. 2 – 3; *Pozdrav z Pittsburgu pre našu Maguru*. In: Tatry, 9. apríla 1920, roč. II., č. 15, s. 5; MAŤAŠOVSKÝ, Jozef: *Javorina a Magura*. In: Tatry, 24. februára 1922, roč. IV., č. 8, s. 1 – 2.

¹² Puella Classica: *Naši bratia za Oceánom*. In: Tatry, 21. mája 1920, roč. II., č. 21, s. 4 – 5.

¹³ *Predplatili na Tatry*. In: Tatry, 23. apríla 1920, roč. II., č. 17, s. 5; *List z Ameriky*. In: Tatry, 30. apríla 1920, roč. II., č. 18, s. 5.

¹⁴ *Tak vyzeráme my i nás na Spiši, máme Slovákov, ale len podľa mien a na papieri. Keď treba činy, sú inde*. SMREK, Jozef: *Slovenské pomery na Spiši*. In: Tatry, 12. augusta 1921, roč. III., č. 32, s. 2.

¹⁵ *Slovensko na mierovej konferencii*. In: Tatry, 1. marca 1919, roč. I., č. 4, s. 4.

¹⁶ Článok prevzatý z *Českého Slova*: BROŽ, Rudolf: *Hospodárske obrodenie a hnutie socialistické*. In: Tatry, 3. mája 1919, roč. I., č. 13, s. 1 – 2.

¹⁷ Slováci: *Spišskí Slováci*. In: Tatry, 9. septembra 1921, roč. III., č. 36, s. 2.

¹⁸ Pozri napr. článok *Naša organizácia*. In: Tatry, 15. februára 1919, roč. I., č. 2, s. 6.

¹⁹ *Organizovanie učiteľov Spišskej župy*. In: Tatry, 23. augusta 1919, roč. I., č. 23, s. 1 – 3.

²⁰ *A čože môžeme povedať o našom slovenskom národe, ktorý už hodne pred vojnou bol gniavený, vyciavovaný, uláčaný, opovrhaný od kadejakých cudzích pošliapajov a maďarských boľševikov... Dožili sme sa pekného jara slobody, ale naše, najmä východné Slovensko je pokryté ešte hrubou kôrou národnej nepovedomosti, vzíi ono*

prinášali články vítajúce založenie prvých slovenských novín na Spiši od miestnych osobností,²¹ kritizovali prejavy maďarizácie a maďarónstva na Spiši,²² uverejňovali tiež reakcie na články v miestnych maďarských novinách, napr. *Szepesi Lapok*, v ktorých bránili Slovákov a slovenské povedomie proti prejavom maďarónstva.²³ Uverejňovali aj polemiky miestnych osobností (napr. notárov Jozefa Smreka a Rudolfa Schleifera), vzájomné osočovanie miestnych činovníkov,²⁴ poukazovali na nutnosť čo najskôr poslovenčiť Slovensko,²⁵ podporovali úzku spoluprácu a súžitie Slovákov a Čechov, uverejňovali príhovory miestnych i ďalších osobností pri slávnostných ľudových zhromaždeniach,²⁶ bojovali aj proti zlým

v porobe duševne národného chladu... Oslobodiť národ neznamená len z braňou v ruke zahnať nepriateľa, ale ho i z poroby duševnej nevzdelanosti a nepovedomosti vyslobodiť. Pozri SEKEY, Michal: *Chystajme Slovenské školy!* In: Tatry, 24. mája 1919, roč. I., č. 16, s. 1 – 2. Ďalšie podobné články burcujúce Slovákov k uvedomelejšej činnosti: ŠTERBÁK, Ján: *Slováci pracujte!* In: Tatry, 24. mája 1919, roč. I., č. 16, s. 2 – 3.

²¹ Napr. od evanjelického duchovného Andreja Bartala z Batizoviec (BARTAL, Andrej: *Spišským Slovákom!* In: Tatry, 1. marca 1919, roč. I., č. 4, s. 1 – 2.); od farára z Hopgartu (dnes Chmeľnica) Jána Šterbáka (ŠTERBÁK, Ján: *Vítam „Tatry“!* In: Tatry, 8. marca 1919, roč. I., č. 5, s. 1 – 2);

²² URBANEC, Jozef: *Z vyšných Ružbách.* In: Tatry, 5. apríla 1919, roč. I., č. 9, s. 3 – 4; Bohabojný: *Drahí bratia Slováci a sestry Slovenky!* In: Tatry, 12. apríla 1919, roč. I., č. 10, s. 1 – 2 (*Ako nám nastala naša slovenská sloboda, tí naši starí tyrani, ktorých zlé a hrozné skutky, páchané na našom nevinnom národe, ich neopísateľné hriechy, zarážajú shubným, oškľivým pachom povetrie celého okršleku zemského, týchto studu neznajúci hriešnici šarpatia až po dnes na našom Slovensku takou ani v svete ani v pekle páru nemajúcou huncúteriou...*); Madejová: *Sestry Slovenky!* In: Tatry, 3. mája 1919, roč. I., č. 13, s. 2 – 3 (*...odrastenejšia mládež verejne len maďarčinou vedie svoj rozhovor medzi sebou, a spoločne žehrá na svojich osvoboditeľov Čechov, ktorí sa snažia všemožne čím v kratšej dobe času priviesť tento sbedovaný a súbožený biedny národ ku povedomiu a svetlu pravého blahobytu a pravej slobody.*); Š. Č. Invalid: *Zpod Tatier.* In: Tatry, 3. mája 1919, roč. I., č. 13, s. 4 (*Nemôžem sa veľmi chváliť s naším Kežmarkom, lebo na mestskom dome je len jeden, čo vie po slovensky, ostatné je všetko pri starom.*).

²³ Tieto články boli anonymné alebo písané len pod skratkami či pseudonymami: ...r, učiteľ: *Zúfalé výkriky.* In: Tatry, 25. marca 1921, roč. III., č. 12, s. 2; o.–: *Z Kežmarku.* In: Tatry, 20. mája 1921, roč. III., č. 20, s. 2; Zodpovedný red.: *„Padol kameň medzi husi a ony zagáľaly“.* In: Tatry, 8. júla 1921, roč. III., č. 27, s. 1 – 2.

²⁴ Najznámejší i „najostrejší“ bol prípad útoku Vladimíra Babilonského, úradníka v Spišskej Novej Vsi, na Kazimíra Kozlovského. Babilonský sa musel Kozlovskému verejne ospravedlniť v novinách Tatry. Pozri BABILONSKÝ, Vladimír: *Osvedčenie.* In: Tatry, 7. apríla 1922, roč. IV., č. 14, s. 1.

²⁵ Úvodník prebratý z Národných novín pod názvom *Slovenčiť Slovensko!* In: Tatry, 10. januára 1920, roč. II., č. 2, s. 1 – 2.

²⁶ *Reč ríchvaldského rk. Farára Františka Kleina povedaná na veľkom slovenskom ľudovom zhromaždení v Starej Vsi.* In: Tatry, 12. apríla 1919, roč. I., č. 10, s. 3,

ľudským nerestiam a návykom,²⁷ pri výročiach uverejňovali články o osobnostiach prvej ČSR, napr. o generálovi M. R. Štefánikovi,²⁸ oznamovali tiež aktivity kina v Spišskej Novej Vsi (vtedy ešte pod maďarským názvom Mozi). Na záverečných stranách uverejňovali reklamy miestnych obchodníkov (Šimona Polláka, Karola Wittmanna, Adolfa Fussmanna, Františka Frieda, Samuela Adlera, Jakoba Polláka, Alexandra Kleinbergera i ďalších) a rôzne úradné oznamy.

Dávali priestor, ako sme uviedli vyššie, aj krajanom z USA, najmä pôvodcom zo Zamaguria, ktorí protestovali formou rezolúcií proti pripravovanému začleneniu niektorých dedín severného Spiša do Poľska²⁹ a uverejňovali i rôzne iné listy týchto krajanov z Ameriky.³⁰ Publikovali taktiež zoznamy mien legionárov pochádzajúcich zo Spiša, ktorí sa vrátili z Ruska i články o legionároch – Slovákoch, ktorí boli nezvestní alebo zahynuli na východnom fronte počas prvej svetovej vojny.³¹ Pre historika sú zaujímavé články o komunizme,³² o situácii v Poľsku,³³ v Maďarsku,³⁴ v Rusku,³⁵ tiež

pokračovanie: Tatry, 19. apríla 1919, roč. I., č. 11, s. 4 – 5 a 26. apríla 1919, roč. I., č. 12, s. 4 – 5, i ďalšie pokračovania v nasledujúcich číslach; *Reč, ktorú povedal: učič. Vladimír Poltýka ku žiakom štátnej učiteľskej prípravovni v deň otvorenia ústavu 7. apríla 1919.* In: Tatry, 19. apríla 1919, roč. I., č. 11, s. 2 – 3, pokračovanie: Tatry, 26. apríla 1919, roč. I., č. 12, s. 3 – 4; VOLLAY, Neitus: *Reč člena americkej slovenskej misie pána Eda Kováča, povedaná na veľkom slovenskom ľudovom shromaždení v Novej Vsi.* In: Tatry, 26. apríla 1919, roč. I., č. 12, s. 1 – 2; VOLLAY, Neitus: *Reč, ktorú povedal dr. Ján Rumann, župan, na valnom shromaždení slovenského ľudu v Novej Vsi, dňa 22-ho apríla, 1919.* In: Tatry, 17. mája 1919, roč. I., č. 15, s. 1 – 2.

²⁷ Napr. proti prejedaniu sa v opijaniu sa v článku Alkoholista: *Obžerstvo a opilstvo (Slovo k rodičom).* In: Tatry, 15. februára 1919, roč. I., č. 2, s. 1 – 4.

²⁸ Pri prvom výročí tragickej smrti Štefánika uverejnili dlhší článok od autora s iniciálami J. M. (zrejme Jozef Mikolaj – pozn. P. Z.): *M. R. Štefánik.* In: Tatry, 7. mája 1920, roč. II., č. 19, s. 1 – 3.

²⁹ Americkí krajanovia združení v 216. zbere Slovenskej ligy v meste Clifton v štáte New Jersey prijali 3. októbra 1919 rezolúciu, v ktorej protestovali proti pričleneniu 24 dedín zo severného Spiša a Oravy do Poľska. Pozri *Americkí Spišiáci za Spiš doma.* In: Tatry, 10. januára 1920, roč. II., č. 2, s. 3.

³⁰ Napr. MAČUGA, Michal: *List amerického Richwaldzana do magurského Richwaldu.* In: Tatry, 6. februára 1920, roč. II., č. 6, s. 4. Mačuga žil v Glenhame v štáte New York v USA.

³¹ *Kto vie o nich?* In: Tatry, 19. apríla 1919, roč. I., č. 11, s. 7.

³² ŠTERBÁK, Ján: *Taranina a márnomyseľné blúznenie je komunizmus.* In: Tatry, 31. mája 1919, roč. I., č. 17, s. 1 – 2.

³³ *Kam sa Poľsko rúti?* In: Tatry, 5. októbra 1919, roč. I., č. 29, s. 1; *Poľské veci.* In: Tatry, 26. októbra 1919, roč. I., č. 32, s. 2 – 3; Tamže, 8. novembra 1919, roč. I., č. 35, s. 4 – 6; *Zprávy o Poľsku.* In: Tatry, 15. novembra 1919, roč. I., č. 29, s. 3 – 5.

³⁴ Napr. v článku *Drahota v Uhorskom* (v ďalšom čísle uverejnili opravu názvu tohto článku v správnom tvare *Drahota v Maďarsku*) sa píše: *15 000 korún stojí v Budapešti mužský oblek... 50 000 Kč sa platí za kravičku a kto by vedel ešte porátať všetky*

stanovy spolku Československého Červeného kríža (ČsČK) v Spišskej Novej Vsi. Pre demografickú analýzu je zaujímavý článok o sčítaní ľudu roku 1921.³⁶

Preberali články a krátke správy z novín *Naša Orava*, *Národné noviny*, *Republikán*, *Šarišské hlasy*. Z politických strán dávali najviac priestoru slovenskej Národnej a roľníckej strane. Kritické články na rôzne témy, najmä však proti prejavom maďaronstva a na podporu slovenského povedomia u miestnych Slovákov, písal autor pod pseudonymom „Pozorovateľ“.

Miestni slovenskí a českí vysokí štátni úradníci podporovali tieto prvé slovenské noviny na Spiši, lebo si uvedomovali ich dôležitosť pri budovaní československej štátnosti v spišskej oblasti. Ako príklad môžu slúžiť aktivity župného radcu Dr. Jozefa Holúbeka, ktorý napísal v máji 1919 list na mestské magistráty a obecné predstavenstvá na Spiši, aby podporovali slovenské noviny *Tatry*.³⁷

Historikovi môžu slúžiť tieto prvé slovenské noviny na Spiši pre analýzu situácie na Spiši v poprevratovom období 1919 – 1922, pre analýzu pohľadov a názorov amerických krajanov – Slovákov (najmä rodákov zo Zamaguria) na Spiš a ich protestov proti zabratiu dedín severného Spiša

tie neslýchané ceny za najrozličnejšie články a tovary. A páter Jehlička má jednako tej nepochopiteľnej drzosti poukazovať v svojom vlastizradnom plátku „Slovenský Národ“ na nesnesiteľnú drahotu v Československej republike a vábi dobrých Slovákov nazad do maďarského raja, kde vraj čaká na nás spokojnosť a blahobyť... A v Budapešti zúri hlad, na vidieku decimujú obyvateľstvo nákazlivé nemoce, Horthyho vojaci násilne berú roľníckemu ľudu ešte i ten posledný kúsok dobytku, v mestách sa chystá revolúcia... A páter Jehlička by nás chcel ta do tej morovej jamy! In: *Tatry*, 27. februára 1920, roč. II., č. 9, s. 4.

³⁵ Napr. článok na pokračovanie *Zvesti z hladujúceho Ruska*. In: *Tatry*, 7. apríla 1922, roč. IV., č. 14, s. 1; Tamže, 14. apríla 1922, roč. IV., č. 15, s. 2.

³⁶ DÚBRAVSKÝ: *Sčítanie ľudu a slovenskí židia*. In: *Tatry*, 4. februára 1921, roč. III., č. 5, s. 1.

³⁷ V spomínanom liste okrem iného uviedol: *Županskému úradu (v Levoči – pozn. P. Z.) sa z mnohých strán dostávajú výčitky, že prečo povolí v našej župe vydávanie dvoch maďarských a jedného nemeckého časopisu. Vyžaduje to nielen dnes celým svetom panujúci duch slobody, ale aj hlavné zásady každej republiky a našej Československej zvlášť – ktorá si slobodu, rovnosť a bratstvo za cieľ vytkla, aby sa každá sloboda vážila, každému rovnou mierou meralo, a tak ani cudzorečová tlač neutláčala. Žiadúce je len to, aby si i slovenský ľud spišský viac všimol a vážil svojich slovenských novín a tlače vôbec, a tieto aby všemožne podporoval. V Novej Vsi vychodí náš jediný slovenský časopis spišský *Tatry*, ktorý slúži záujmom slovenského ľudu spišského a je v dobrom československom duchu písaný a ani ten je nie dostatočne podporovaný. Poneváž tento časopis slúži verejným záujmom (stoličným), odporúčam ho do pozornosti všetkým obecným predstavenstvám. Žiadúce by bolo, aby ho všemožne podporovali tak predplácaním, ako aj rozširovaním v kruhu svojich známych. Štátny archív v Levoči (ďalej ŠA-L), fond Spišská župa – Županský úrad (ďalej SZ-ŽÚ), 482/1919 prez.*

i Oravy do Poľska. Obsahujú takisto cenný historický písomný materiál k plebiscitnej komisii na slovensko-poľskom pohraničí. Historik môže tiež analyzovať na základe ich obsahu postavenie slovenských učiteľov v poprevratovom období na Spiši, činnosť slovenských učiteľov a ich stavovských spolkov na Spiši v poprevratovom období, činnosť slovenských a československých spolkov v poprevratovom období na Spiši, môže analyzovať situáciu v Poľsku v rokoch 1919 – 1920, a nájde tu tiež mená legionárov vracajúcich sa na Spiš z Ruska, čo je prínosné pre problematiku legionárov v poprevratovom období rokov 1919 – 1920.

Naša pravda – časopis maloroľníctva a remeselníctva na východnom Slovensku

Pokračovateľ poprevratového týždenníka Tatry. Vydávala ho Slovenská Roľnícka Jednota v Bratislave, pričom vychádzal od mája do novembra 1922 v Spišskej Novej Vsi. Bol regionálnym orgánom agrárnej strany. Redakcia sídlila na Levočskej ulici č. 15 v Spišskej Novej Vsi, potom na Rumannovej ulici č. 4. Tieto noviny mali predplatiteľov aj v USA, keďže nadväzovali na Tatry.

Charakteristika: slovenské regionálne noviny zamerané na roľníkov a remeselníkov na východnom Slovensku.

Obsah a štruktúra: krátke správy zo sveta (rubrika Zo Sveta) a vnútropolitické udalosti v prvej ČSR (rubrika Z Českoslov. Republiky), hospodárske záležitosti v rubrike Hospodárska Besiedka, rôzne krátke správy (rubrika Chýry), najmä však zo Spiša, zo Spišskej Novej Vsi (SNV), správy a oznamy zo sekretariátu maloroľníckej Jednoty v SNV, z magistrátu mesta SNV, aj vtipy (rubrika Žarty), informácie aj o kultúrnych podujatiach, o školstve, najmä v SNV.

Tieto noviny útočili ostro na svojich politických protivníkov, najmä na Slovenskú ľudovú stranu a Kresťansko-sociálnu stranu,³⁸ ale i na komunistov. Andreja Hlinku nazývali štváčom, pričom preberali články kritizujúce A. Hlinku zo *Slovenského denníka*³⁹ i zo *Slovenskej politiky*,⁴⁰

³⁸ *Čo máme od kresťansko sociálov, kde sú aj pháni židia, ktorí túžobne očakávajú dobu, keď sa všetko napraví a bude zase starý Magyarország.* Pozri *Politický prehľad*. In: Naša pravda, 20. mája 1922, roč. IV., č. 3, s. 2.

³⁹ Napr. článok *Hlinkov „úspech“ v Turč. Sv. Martine*. In: Naša pravda, 13. mája 1922, roč. IV., č. 2, s. 2. Príklad ďalšieho podobného článku: *Slovenská ľudová strana... povolala si na pomoc už zo starého švagorstva poznatých šógorov maďarských, tiež aj nemeckých poslancov, aby na každý spôsob, keď aj pomocou čerta prišli k vláde, u nich cieľ posväti každý prostriedok...* Pozri *Politický prehľad*. In: Naša pravda, 20. mája 1922, roč. IV., č. 3, s. 2.

⁴⁰ Napr. v článku *A predseda je rozklad v slovenskej ľudovej strane*. In: Naša pravda, 27. mája 1922, roč. IV., č. 4, s. 2.

kritizovali tiež noviny *Slovák*, orgán Slovenskej ľudovej strany.⁴¹ Kritizovali politické spájanie sa slovenských ľudákov s Maďarmi v Kresťansko-sociálnej strane. Preferovali záujmy roľníkov a robotníkov, kritizovali politikárčenie a veľa politických strán v ČSR.⁴² Podporovali vykonávanie pozemkovej reformy v ČSR a kritizovali tie politické subjekty, ktoré ju hatili, napr. Slovenskú ľudovú stranu a Kresťansko-sociálnu stranu.⁴³

Niektoré články sú venované pomerom v jednotlivých dedinách, napr. v Smižanoch.⁴⁴ Veľa článkov apeluje na slovenských roľníkov, aby zabránili starým pomerom a návratu do Maďarska, resp. Uhorska, o čo sa vraj snažili miestni Maďari a Nemci.

Formálna stránka (gramatické štylistické prostriedky a slovné spojenia) je na nižšej úrovni, používali mnohokrát nespisovné slová i nesprávne štylistické spojenia.⁴⁵ Mnoho článkov je písaných bez autora alebo pod pseudonymom, napr. Rozsieváč, Legionár, Podhradčan, Roľníkár, Prítomný, Kriváň. Dopisovateľmi boli aj niektorí roľníci zo Spiša i ďalších regiónov východného Slovenska, ktorí sa väčšinou nepodpisovali vlastnými menami, napr. Roľník zo Sp. Vlách, Ondrej z Bardiova, Roľník z Michaloviec, Tvoj priateľ z Domaňoviec. Uverejňovali aj otvorené listy, napr. z 21. augusta 1922 ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska a spišskému županovi, ktorý sa týkal sťažnosti na úradníkov na Mestskom úrade v Spišskej Novej Vsi. Florián Staš prostredníctvom týchto novín žiadal vystúpiť verejne proti prechmatom na tomto spišskonovoveskom úrade. Nakoniec dosiahol i policajné vyšetrowanie, ktoré viedli spišskonovoveský policajný kapitán F. Materna a strážmajster Tatarko. V spomínanom liste z augusta 1922 žiadali zastaviť vydávanie maďarských novín *Szepesi Hírlap*, ktorí vraj štvli proti Slovákom a Čechom.⁴⁶ F. Staš poslal ďalší otvorený list tiež

⁴¹ V článkoch *Slovák z Ameriky: Prikázanie lásky*. In: Naša pravda, 24. júna 1922, roč. IV., č. 8, s. 1; *Na zlých cestách*. In: Tamže, 29. júla 1922, roč. IV., č. 13, s. 1.

⁴² *Potrebný je čas k tomu, kým nahliadneme, že stačia nám aj dve strany a nie 20. Sme presvedčení, že príde doba, keď nahliadne každý, že základ štátu sú dve vrstvy národa, a síce roľnícka a robotnícka, ostatok sú len omrvinky*. Pozri *Politický prehľad*. In: Naša pravda, 20. mája 1922, roč. IV., č. 3, s. 2.

⁴³ K tomu článok Reformista: *Pozemková reforma*. In: Naša pravda, 27. mája 1922, roč. IV., č. 4, s. 1.

⁴⁴ Článok *Slováci v Smižanoch sa hašteria*. In: Naša pravda, 3. júna 1922, roč. IV., č. 5, s. 2.

⁴⁵ Napríklad: *Roľníci! Vaša zdravá politika žiada, aby ste si tú poriadnu prútkovú metlu už raz uplietli a tou celé Slovensko konečne poriadne vymietli tak, že potkany pod kresťanským kepienkom poutekajú na juh a tchory utiahnu sa medzi staré hrady temnosti a hriechu...*

⁴⁶ Tento ostro útočiaci list podpísali Baláš (tajomník Slovenskej maloroľníckej jednoty v SNV), Alberth Roth (reprezentoval Maloroľnícku besedu v SNV), P. Fábry a M. Zatko za Miestny odbor Matice slovenskej v SNV.

župnému radcovi v Levoči Dr. Ottovi Vrchovskému. M. Zátka zažaloval tiež spomínaného policajného kapitána F. Maternu, ktorý dostal 50-korunový trest. Uverejnili aj úradný list Dr. O. Vrchovského vtedajšiemu mešťanostovi Kežmarku, a to 19. decembra 1918, ktorý bol napísaný v Kežmarku, v ktorom sa jednoznačne postavil magistrát tohto mesta a úradnícky zbor za zotrvanie v Maďarku, zložil prísahu vernosti maďarskému štátu a jeho zamestnanci odmietli výzvu Československej národnej rady pripojiť sa k československému štátu. Tento list slúžil ku kompromitácii Dr. O. Vrchovského v auguste 1922, keď už bola iná situácia, ale on bol stále vo funkcii, tentoraz bol spomínaným župným radcom v Levoči.⁴⁷ Takýmito otvorenými kompromitujúcimi listami určite tieto noviny neprispievali k lepšej atmosfére v národnostných vzťahoch v spišskom prostredí.

Ďalšie príklady článkov a úvah: mobilizačné a povzbudzujúce články určené roľníkom (zväčša na titulnej strane): Rozsieváč: *Čo máme robiť?*, Ondrej z Bardiova: *Máme zdravú politiku prevádzat*,⁴⁸ Z pod Braniska: *Na stráž*,⁴⁹ Tvoj priateľ z Domaňoviec: *Čoho si majú byť roľníci vedomí*,⁵⁰ *Čo máme robiť*,⁵¹ články zo Spiša: STAŠ, F.: *O novoveských udalostiach. Policajný kapitán Materna zneužíva úradnú moc*,⁵² BEŇUŠ, V.: *Naša odmena*; rôzne články: *Čo povedal Dr. Hodža v Košiciach*, Rozsieváč: *Ríšsky sjazd zemedelcov v Prahe*, J. M, učiteľ (asi Jozef Mikolaj – pozn. P. Z.): *Slovo k vážnej otázke*,⁵³ Čechoslovák: *Kde sme?*,⁵⁴ článok na pokračovanie, ale neautorizovaný *Národné a politické povedomie na Slovensku*, V.: *Počiatky republikánizmu a demokratizmu a ich praktikovanie u nás*.⁵⁵

⁴⁷ Celý text listu pozri Naša pravda, 2. septembra 1922, roč. IV., č. 18, s. 3.

⁴⁸ *Roľníctvo musí strážidli, ako ľudáka a kresťanskosociála od seba odprášiť...* Naša pravda, 20. mája 1922, roč. IV., č. 3, s. 1.

⁴⁹ Článok namierený proti Maďarom a Nemcom žijúcich na Slovensku, ktorí vraj chceli Slovensko pripútať naspäť k Maďarsku. Naša pravda, 27. mája, 1922, roč. IV., č. 4, s. 2.

⁵⁰ *Roľnícky ľud je základom štátu... Tú jeho silu nepremôže nikto na svete... Ešte raz opakujem, bez roľníka niet života.* Naša pravda, 3. júna 1922, roč. IV., č. 5, s. 1.

⁵¹ Naša pravda, 18. novembra 1922, roč. v IV., č. 28, s. 1.

⁵² Naša pravda, 12. augusta 1922, roč. IV., č. 15, s. 3.

⁵³ Autor bránil v tomto článku občanov českej národnosti pôsobiacich na Slovensku. Naša pravda, 22. júla, 1922, roč. IV., č. 12, s. 1.

⁵⁴ Kritika pomerov v Bardejove, najmä pozostatkov maďarizácie. Podľa autora článku úradníci naďalej monokujú, v miestnom kine nemé filmy boli písané dvojazyčne v slovenčine a maďarčine, pričom slovenčina bola na veľmi nízkej úrovni. Pozri Naša pravda, 29. júla 1922, roč. IV., č. 13, s. 3.

⁵⁵ Naša pravda, 25. novembra 1922, roč. IV., č. 29, s. 2 – 3.

Historik môže čiastočne analyzovať cirkevné pomery na Spiši, lebo noviny kritizujú miestnych katolíckych farárov, napr. Jozefa Krššáka v SNV a odhaľujú jeho zmýšľanie a počínanie katolíckej cirkvi, napr. J. Krššák brojil proti poštátneniu Rímskokatolíckej ľudovej školy v SNV, nechcel odstrániť z tejto školy obraz Ježiša Krista a namiesto neho dať prezidenta T. G. Masaryka. Cez charakteristiku a opis konania niektorých osobností mesta SNV lepšie možno pochopiť vtedajšie politické pomery v danom regióne, vtedajšie spoločenské dianie, aj keď je to vždy z pohľadu jednostranného, v tomto prípade agrárneho (maloroľníckeho), ktorý vždy kritizoval slovenských ľudákov, kresťanských sociálov i židov.

Pri pokuse o záverečnú charakteristiku týchto novín musíme konštatovať, že Naša pravda boli noviny poprevratového obdobia, pre ktoré bola typická menej kvalitná formálna stránka (nižšia grafická úroveň a najmä veľa gramatických i štylistických chýb). Presadzovali politiku agrárnej strany (od 28. júna 1922 pod novým oficiálnym názvom Republikánska strana zemedel'ského a maloroľníckeho ľudu) vedenej A. Švehlom a M. Hodžom na Slovensku, boli za jednotu československú, bránili Čechov. Dosť ostro až šovinisticky útočili na politiku Slovenskej ľudovej strany a jej predsedu A. Hlinku, tiež boli proti maďarskej iredente a Kresťansko-sociálnej strane, proti pozostatkom maďarónstva na Spiši (napr. na mestskom úrade v SNV) a na východnom Slovensku, brojili aj proti komunistom. Nadväzovali tak na Tatry, ktoré boli tiež „ostré“ až šovinistické a mali nižšiu štylistickú a gramatickú úroveň. Noviny Naša pravda sa zameriavali na roľníkov na východnom Slovensku, povzbudzovali ich a radili im, aby sa vzdelávali, aby boli aktívni a nebáli sa aj ísť do politiky. Možno v nich nájsť veľa informácií o pomeroch v Spišskej Novej Vsi, na Spiši a tiež okrajovo aj v ďalších regiónoch východného Slovenska (napr. v Bardejove). Ich veľkým obmedzením bol časový faktor, lebo vychádzali veľmi krátko.

Zánik týchto novín: *Karpathen-Post* uverejnili približne začiatkom septembra 1922, že sa chystá nový slovenský časopis a že Naša pravda prestane vychádzať. V tomto týždenníku to však ostro odsúdili, že je to výmysel a nepravda.⁵⁶ Bolo na tom niečo pravdy, lebo Naša pravda zanikla už 25. novembra 1922, kedy vyšlo jej posledné 29. číslo. V tomto poslednom čísle oznámil na titulnej strane všetkým čitateľom a priaznivcom Florián Staš, sekretár Republikánskej strany zemedel'ského a maloroľníckeho ľudu v SNV: *Oznamujem týmto, že toto číslo „Našej Pravdy“ je ostatné a z technických dôvodov a organizačných nebude viac vychádzať tu v No-*

⁵⁶ Viď Naša pravda, 30. septembra 1922, roč. IV., č. 21, s. 3.

vej Vsi, ale spoločne s „Gazdovskými Novinami“ v Prešove bude utvorený veľký časopis roľnícky, ktorý bude vychádzať ako týždenník v Košiciach.

Kežmarčan – týždenník Národnej a roľníckej strany pre Spiš, od č. 12 z 22. mája 1920 **Hlas Tatier**.

Charakteristika: tieto noviny si dali za cieľ vzdelávať slovenský ľud (najmä roľníkov) a prebúdzat v ňom národné povedomie. Bol to regionálny týždenník, ktorý sa usiloval posilňovať československú štátnosť a československú jednotu na Spiši, pričom presadzoval program Národnej a roľníckej strany slovenskej. Program tejto strany uverejnili na titulnej strane v 2. čísle z 13. marca 1920.⁵⁷

Obsah a štruktúra: väčšina úvodníkov na titulnej strane je anonymných (neautorizovaných), lebo sú to zväčša polemické články, ostro kritizujúce buď politických oponentov (slovenských ľudákov, kresťanských sociálov, sociálnych demokratov) alebo miestne pomery. Anton Ambrož v úvodníku *Na cestu životom* napísal: *Osoby sú pre náš list sväté, preto odmietame zo zásady akékoľvek útoky osobné. Ale svôdcom ľudu a našeptávačom jeho bezohľadne budeme strhávať škrabošky so tvare a ukazovať ich pravú podstatu.*⁵⁸ Ďalej sú tu články o vzniku učiteľského spolku Učiteľský podtatranský okres v Kežmarku (tvorili ho učitelia z okresov Kežmarok a Spišská Sobota), mnoho správ a článkov o podujatiach spolku Slovenská beseda v Kežmarku, články poučujúce pred parlamentnými voľbami roku 1920 ako správne voliť (nie koho voliť!) a potom tiež výzvy k voľbe Slovenskej Národnej a Roľníckej strany.⁵⁹ V rubrike Chýrnik uverejňovali rôzne správy z vnútropolitického diania v ČSR, z regiónu Spiša, najmä z Kežmarku, z kultúry (schôdze mestského zastupiteľstva v Kežmarku, podujatia spolkov, zakladanie spolkov). Ďalej prinášali kultúrne podujatia (koncerty, napr. *Koncert Minnie Tomčinskej*, ruskej umelkyne), nájdete tu tiež články o podujatiach nemeckej Divadelnej spoločnosti v Kežmarku. Zaujímavé boli komentované články svojich politických oponentov, napr. článok Dr. Eugena Tvrdeho zo Žiliny, „zúrivého ľudáka“, ktorého v ďalšej časti

⁵⁷ Vyberáme niektoré body z uverejneného programu: 1. Slovenská Národná a roľnícka strana je za mocnú a jednotnú ČSR, 2. Aby sa vláda ČSR starala v prvom rade o Slovensko, o zem najzanebanejšiu a tisíc rokov utláčanú, 3. Žiadame, aby vo veciach školstva, administrácie, hospodárstva a cirkevno-kultúrnych otázok si rozhodovali Slováci sami, Slovensku treba zabezpečiť v týchto otázkach samosprávne práva, 8. Chceme budiť národné povedomie a zastávať sa práv slovenčiny vždy a všade, 9. Od učiteľov žiadame dokonalú a národnú výchovu, 13. Žiadame povinné vyučovanie náboženstva na všetkých obecných a stredných školách a trváme na zachovaní dovtedajších cirkevných škôl. Sme tiež za pozemkovú reformu, teda rozdelenie pôdy drobným roľníkom. In: Kežmarčan, 13. marca 1920, roč. I., č. 2, s. 1.

⁵⁸ Kežmarčan, 6. marca 1920, roč. I., č. 1, s. 2.

anonymný autor veľmi kritizoval.⁶⁰ V rubrike Feuilleton uverejňovali zväčša na druhej strane prednášky organizované spolkom Slovenská beseda v Kežmarku, napr. o A. Sládkovičovi (v prvom čísle), ďalej správy z dedín na Spiši o podujatiach Slovenskej Národnej a Roľníckej strany i iných strán, napr. Slovenskej ľudovej strany (tie sú kritické), články zo zdravotnej osvety (*Chraňte svoje zdravie*), články kritizujúce nesprávne slovenské nápisy na obchodoch a úradoch v Kežmarku, napr. československé úrady prevzali poštovný úrad v Kežmarku, kde stále boli nesprávne slovenské nápisy, ako „Poštovné baliki“, „Peňažné dopisi“, „Poštovné poukážki“. Kritizovali tiež plagát Slovenskej besedy, na ktorom pozývali na „byčí zápasi“. Uverejňovali dvojjazyčné názvy (v maďarčine a slovenčine) dedín v okrese Kežmarok a Levoča. Podporovali roľníkov (článok *O stavu roľníckom* od Theodora Freša, učiteľa, uverejnili časť z jeho prednášky), burcovali a vyzývali slovenských roľníkov, aby vystupovali z „Bundov“ a zakladali si svoje vlastné roľnícke organizácie. V politike kritizovali Slovenskú ľudovú stranu, že sa spojila pred voľbami roku 1920 s miestnymi Maďarmi a Nemcami z Kresťansko-sociálnej strany. Ohradzovali sa tiež proti tomu, aby mandáty tejto strany si po voľbách roku 1920 privlastňovala česká agrárna strana.⁶¹

Dopisovateľmi a prispievateľmi boli učiteľia (najmä Theodor Frešo) z Kežmarku, preto je veľa článkov z učiteľskej, resp. školskej problematiky, napr. o vzniku prvého učiteľského spolku v Kežmarku. Mnohí autori, najmä ostrejších a polemických článkov, sa podpisovali len pod pseudonymom, napr. Spišiak. Pravopis týchto slovenských novín, podobne ako ďalších regionálnych slovenských novín, bol na nízkej úrovni, hoci v prvom čísle sa ospravedlňovali, že majú problémy s tlačou a nedostatok slovenských typov tlačiarne.

Výber článkov: *Čo vravil najväčší dejepisec slovanský Fr. Palacký o Maďaroch?*,⁶² *Po voľbách*,⁶³ *Volby a židia*,⁶⁴ články o Spišskej Magure:

⁵⁹ Článok *Na ktorú stranu budeme voliť?: Volajú ťa, slovenský roľníku, sociálni demokrati a ľudáci, ty však sa drž len toho, čo je pre teba stvorené: Slovenskej Národnej a Roľníckej strany!* In: Kežmarčan, 3. apríla 1920, roč. I., č. 5, s. 1.

⁶⁰ Pozri Kežmarčan, 1. mája 1920, roč. I., č. 9, s. 2.

⁶¹ *Preto pomalu s tým slučovaním!* In: Kežmarčan, 24. apríla 1920, roč. I., č. 8, s. 3.

⁶² Anonymný autor kritizoval Maďarov, ako utláča a mučí ľudí režim vlády M. Horthyho a *do tej krajiny chce zlákať ľudová strana celú Slovensko, len aby je odtrhli od Čs. republiky. Dobrú chuť prajem každému, ktorý bude voliť ľudovú stranu, to je kto túži za Maďarskom, kto túži podnožiť sa do otroctva tým mučiteľom a otrokárom len za tým cieľom, aby maďaron Jehlička a jemu podobní mali z toho osobný prospech.* In: Kežmarčan, 17. apríla 1920, roč. I., č. 7, s. 1.

⁶³ Opäť anonymný autor kritizoval zásobovanie v republike, stúpanie cien, veľkokapitalistov a veľkostatkárov, ktorí boli čoraz bohatší a drobný ľud čoraz chudobnejší.

*Z Magury. Poliaci zákerne vraždia našich ľudí; Desatoro prikázanie amerických bratov pre zamagurských Slovákov,*⁶⁵ *Z Magury, Mohutný protest všetkých československých stránok proti teroru poľskému v plebiscitnom území,*⁶⁶ *Zákerný prepad četníckej stanice na Oravsku poľskými teroristami,*⁶⁷ *Poliaci vraždia našich ľudí.*⁶⁸

Historik môže zistiť presné údaje kandidátov Slovenskej Národnej a Roľníckej strany vo voľbách roku 1920 pre XIX. volebný kraj so sídlom v Liptovskom Sv. Mikuláši i ďalších strán, napr. Československej ľudovej strany, Československej sociálno-demokratickej strany, Československej strany socialistickej,⁶⁹ výsledky parlamentných volieb roku 1920 v meste i okrese Kežmarok, tiež vo všetkých volebných krajoch na Slovensku, i celkové výsledky týchto volieb do poslaneckej snemovne.⁷⁰ Môže tu nájsť údaje tiež o iných opozičných politických stranách, napr. kandidátov kresťanských sociálov do senátu. Tiež o vojenských posádkach v Kežmarku (6. vojenský prápor odišiel z Kežmarku 19. apríla 1920, tvorili ho legionári z Talianska). Ďalej môže zistiť pomery na pohraničí v Spišskej Magure, kde boli konflikty s Poliakmi v roku 1920 (teror Poliakov v Spišskej Magure v okrese Spišská Stará Ves na slovensko-poľskej hranici v lete 1920, kde zastrelili viacerých českých úradníkov).

Kežmarčan, resp. Hlas Tatier boli regionálne noviny (väčšina článkov z oblasti Spiša, najmä z Kežmarku) podporujúce politický systém ČSR a slovenské národné povedomie, zo sociálnych vrstiev podporovali hlavne slovenských roľníkov a v politike Slovenskú Národnú a Roľnícku stranu.

Naša Magura, od roč. III. (rok 1925) sa zmenil názov na **Národná obrana** – Národný, ľudovýchovný, vzdelávací a obrázkový časopis horského (horaľského) ľudu

Uviedol príklad dediny Javorina, kde všetka pôda doposiaľ patrila Hohenlohemu, nič drobnému roľníkovi, ďalej hodnotil situáciu po parlamentných voľbách roku 1920: *Reakcionárske strany – kresťansko sociálna a ľudová – aj extrémne živly vo strane socialno demokratickej sa uplatnily. Výsledok volieb... nám to dokazuje. Nie zdravá úvaha, ale pomery vohnaly ľud do týchto táborov.* Ďalej opisuje výsledky volieb v Kežmarku. In: Kežmarčan, 24. apríla 1920, roč. I., č. 8, s. 1

⁶⁴ Kritika židov: *Okrem Maďarov to celkom pri voľbách prehráli židia. Zklamali nás, zklamali našich nepriateľov, ale zklamali aj seba.* Autor opísal taktiež stručne správanie sa židov v našich dejinách. In: Kežmarčan, 1. mája 1920, roč. I., č. 9, s. 1.

⁶⁵ Je to prejav známeho amerického Slováka Jozefa Matašovského (písaného ako Matyašovský), zrejme počas jeho návštevy rodného Zamaguria.

⁶⁶ Hlas Tatier, 12. júna 1920, roč. I., č. 15, s. 1.

⁶⁷ Hlas Tatier, 19. júna 1920, roč. I., č. 16, s. 2.

⁶⁸ Hlas Tatier, 26. júna 1920, roč. I., č. 17, s. 1.

⁶⁹ Článok *Kandidátna listina*. In: Kežmarčan, 10. apríla 1920, roč. I., č. 6, s. 3.

⁷⁰ Kežmarčan, 24. apríla 1920, roč. I., č. 8, s. 2.

Tieto regionálne noviny vydával Literárny odbor (od č. 9 – 10 z okt.-nov. 1923 „Literárna družina“) Organizácie magurských Slovákov v Spišskej Starej Vsi. Cieľom týchto novín bolo pomáhať a informovať Slovákov na Zamagurí o spoločenskom živote Slovákov a aktivitách spolku pod úplným názvom Slovenský spolok – Ústredie Organizácie magurských Slovákov.⁷¹ Po zmene názvu bolo cieľom „vzdelávať a poučovať náš slovenský horský (horalský) ľud, šíriť a utužovať národné povedomie a lásku k vlasti.“ Redakciu tvorili zodpovedný redaktor Štefan Leonard Kostelníček, hlavný redaktor Alojz Miškovič a spoluredaktor Valerián Klocháň.

Charakteristika: slovenské regionálne noviny severného Spiša vychádzajúce nepravidelne, presadzovali harmonické spolužitie Slovákov a Čechov, orientovali sa a podporovali československú štátnosť. Opisovali najmä činnosť Slovenského spolku – Ústredia Organizácie magurských Slovákov a spoločenské dianie na Zamagurí.

Obsah a štruktúra: v rubrike Rozličnosti uverejňovali krátke správy zo sveta, napr. o rozlohe slovanských štátov v Európe, v rubrike Žartovný kútik uverejňovali vtipy. Publikovali tiež pravidelne zoznamy podporovateľov Slovenského spolku – Ústredia Organizácie magurských Slovákov a týchto novín (v rubrike Milodary). Uverejňovali ďakovné listy amerických Slovákov – krajanov z USA, najmä z Pittsburghu, z East Youngstownu, ktorí ďakovali za to, že môžu odoberať tieto noviny. Uverejňovali krátke správy aj v azbuke (v rusínskom jazyku). Možno tu nájsť informácie a správy o údajnom utrpení Slovákov v obciach pridelených Poľsku po roku 1920, napr. Magurčan: *Velký rozruch v pridelenej časti Magury ku Poľsku*.⁷²

Príklady ďalších článkov: KLOCHÁŇ, Valerián: *Osvetou k slobode, V čom je sila národa, Čo je politika, O bratoch Rusoch, Čo je republika*, články o pohraničných hradoch Lubovňa, Nedeca, Orava, o Lechnickom kláštore, *Woodrov Wilson*, článok o zavraždení ruskej cárskej rodiny Romanovcov, *T. G. Masaryk, otecko národa československého, Čo je demokracia?, Pôvod Slovanov, Dr. Juraj Slávik v Košiciach*.

Historik nájde v týchto novinách cenné informácie o činnosti Slovenského spolku – Ústredia Organizácie magurských Slovákov v Spišskej Starej Vsi a jej pobočkách na Zamagurí (v Osturni, Veľkom Lipníku,

⁷¹ Naša Magura, 15. marca 1923, roč. I., č. 4, s. 1. Založený bol pod názvom Spolok sv. Cyrila a Metoda – Ústredie Združenia magurských Slovákov. Pozri Tatry, 22. júla 1921, roč. III., č. 29, s. 3.

⁷² Článok s podtitulom *Revolučný pohyb Magurčanov, ľud žiada spravodlivé riešenie otázky Magury, 27-ročný gazda z Kacvina zastrelený, Poliaci bijú a žalujú nevinný ľud magurský*. In: Národná obrana, 25. marca 1925, roč. III., č. 6, s. 1.

Matiašovciach, Folvarku (dnes Stráňany), Veľkej Frankovej, Haligovciach), v okrese Spišská Stará Ves, stanovy tohto spolku a zoznam darcov a prispievateľov na jeho činnosť. Nájde tu taktiež výsledky sčítania ľudu na Spišskej Magure (roky 1900, 1910, 1919, 1921)⁷³ či voľby v roku 1924 na Podkarpatskej Rusi.

Podtatranská Slovač – časopis pre vzdelanie spišskej Slovače, od 25. júla 1925 týždenník venovaný záujmom slovenského roľníckeho ľudu, od 30. septembra 1933 krajský týždenník venovaný záujmom podtatranského slov. roľníckeho ľudu

Tento slovenský regionálny týždenník vychádzal v rokoch 1923 až 1933, zo začiatku v Kežmarku, od č. 21 zo 16. mája 1924 v Spišskej Novej Vsi. Vydavateľom bol zo začiatku Ondrej Devečka, od 13. marca 1925 bol majiteľom a vydavateľom Kultúrny odbor Roľníckej besedy v Spišskej Novej Vsi a od 5. júna 1925 Ján Janček. Doba vychádzania bola relatívne dlhá na spišské pomery pre slovenské noviny v medzivojnovom období, ktoré vychádzali väčšinou len pár rokov (najviac 3 – 4 roky). Bol to klasický regionálny slovenský týždenník vychádzajúci na Spiši v období medzivojnovovej ČSR, ktorý bol financovaný politickou stranou (agrárnou), preto po finančnej stránke nemal také problémy ako iné slovenské noviny na Spiši v sledovanom období prvej ČSR, ktoré neboli podporované politickými stranami, a to bola zrejme hlavná príčina jeho dlhšieho „života“, čo bolo takmer 11 rokov. Problémy veľkej hospodárskej krízy však neobišli ani agrárnu stranu, a tým i jej tlačové orgány. Po roku 1932, keď sa začali prejavovať už naplno dôsledky hospodárskej krízy, sa začali tieto tlačové orgány agrárnej strany zlučovať a na tento proces doplatila aj Podtatranská Slovač a v roku 1933 zanikla. Spišský región sa v ďalšom období 30. rokov objavoval už len na stránkach *Republikána župy Podtatranskej*, ktorý však nevychádzal na Spiši, ale na Liptove a od roku 1934 na stránkach *Podtatranského kraja*, akéhosi pokračovateľa Podtatranskej Slovače, avšak so širším geografickým záberom (Liptov, Spiš i Gemer).

Charakteristika: politický regionálny týždenník agrárnej strany, propagoval jej politiku a činnosť, z politických oponentov kritizoval najmä Slovenskú ľudovú stranu a jej vodcu A. Hlinku, tiež komunistov a maďarskú Kresťansko-socialistickú stranu. Z miestnych spišských pomerov kritizovali ostro kaplána Jozefa Cehuľu v Kežmarku a katolícky Orol, z novín polemizoval najmä s ľudáckym *Slovákom*, s nemeckými novinami *Karpathen-Post*, s maďarskými novinami *Szepesi Híradó*. Prinášal kritiku prežitkov maďarónstva na Spiši.

⁷³ Naša Magura, 2. marca 1923, roč. I., č. 4, s. 2.

Obsah a štruktúra: mnohé články na úvodných stranách sú neautorizované, nie však tak často, ako to bolo napr. u Spišských novín. Opisované sú tu podrobne podujatia Republikánskej strany zemedelského a maloroľníckeho ľudu (agrárnej strany), činnosť Milana Hodžu (napr. jeho cesty po ČSR i zahraničí), oznamy Obvodného sekretariátu Republikánskej strany zemedelského a maloroľníckeho ľudu v Spišskej Novej Vsi, mnoho podrobných a rozsiahlych článkov z Kežmarku na rôzne témy (spolková činnosť, národnostné vzťahy medzi Nemcami a Slovákmi či Čechmi). V roku 1930 uverejňovali na pokračovanie články o Spišskej Novej Vsi od autora pod pseudonymom „Pozorovateľ“, uverejňovali tiež cestovné poriadky: na „poštovej automobilovej trati Levoča – Kežmarok“⁷⁴ či cestovný železničný poriadok platný od 5. júna 1925, krátke správy z Ruska kritizujúce ostro ruských boľševikov, resp. komunistov, polemizovali s nemeckými novinami *Karpathen-Post* o kežmarskom lýceu a s maďarkými novinami *Szepesi Híradó*.⁷⁵ Od č. 38 z 12. septembra 1924 začali uverejňovať program kina Tatry v Spišskej Novej Vsi, v 7. ročníku (rok 1929) uverejňovali programy kín v Liptove, a to kín Apollo a Kultúra v Ružomberku a Čierny Orol v Liptovskom Sv. Mikuláši. Od 30. rokov, najmä od roku 1931, pribúdali články venujúce sa hospodárskej kríze a jej dôsledkom.

Pravidelné rubriky: Besiedka (povedky, napr. od A. Čechova, Guy de Maupassanta, Władysława Reymonta), Besednica (Juraj Kapralčík (Pokuta) uverejňoval básne v spišskom nárečí), Zvesti zo zahraničia (neskoršie Zahraničie), Zo Spiša, Zprávy z Oravy (od č. 34 z 21. augusta 1926), Chýrnik, Knížnice, Právny radca (písal J. Šebo, vedúci notár v Levoči), Peňažníctvo, Spolkové veci, Verejná hovorňa (neskoršie Hovorňa, uverejňovali tu otázky a názory občanov, za ich obsah neniesla redakcia zodpovednosť), Poznámky z týždňa, Hospodárstvo, Dopisy, Drobnosti, Drobné oznamy, Naša strana, Hliadka dorastu, Divadlo, umenie, literatúra, Kútik humoru, Vojské veci, Sokolská hliadka, Šport a turistika. Na predposledných a posledných stranách uverejňovali rôzne licitačné oznamy a vyhlášky, na poslednej strane reklamy firiem a bánk, tiež aj na predošlých stranách (najmä z Kežmarku, Popradu a Spišskej Novej Vsi, napr. Tatravar, prvý spišský parný pivovar v Poprade, Coloniale – obchodná spoločnosť

⁷⁴ Platný bol od 1. júna 1924. Pozri Podtatranská Slovač, 13. júna 1924, roč. II., č. 25, s. 3.

⁷⁵ O kultúre na Spiši: Spišský dopisovateľ: *Szepesi Híradó* odníma nám právo písať o kultúre. In: Podtatranská Slovač, 13. apríla 1929, roč. VII., č. 15, s. 4. Polemizovali i na ďalšie témy: Člen Slovenskej ligy: *Szepesi Híradó* v Levoči obnovuje staré Maďarsko. In: Podtatranská Slovač, 13. júna 1929, roč. VII., č. 24, s. 1; Republikán: *Prevrat v Spiš. Novej Vsi r. 1918 v maďarskom svetle*. In: Podtatranská Slovač, 18. januára 1929, roč. VIII., č. 3, s. 2 – 3.

v Kežmarku, Velociped – J. Novotný Kežmarok, Veľkoobchod Felix Kiefer Kežmarok, Izak Stern Kežmarok, Bata – predajňa obuvi, Jozef Klein – hostinský Spišská Nová Ves, Rolný – Odev (filiálka Ružomberok Podhora), Sigmund Ponger – módný obchodný dom v Liptovskom Sv. Mikuláši, Banka československých légii (pobočka v Poprade-Velkej), Roľnícka vzájomná pokladnica (pobočky v Spišskej Novej Vsi, Ružomberku a Liptovskom Sv. Mikuláši), Tatra banka (centrála v Turčianskom Sv. Martine a filiálka v Kežmarku), ale tiež Royal Mail Line, Kráľovská poštová paroplavebná spoločnosť, ktorá dopravovala ľudí z Hamburgu v Nemecku do Kanady). V posledných ročníkoch v rokoch 1931 – 1933 uverejňovali reklamy firmám: Inž. Bedrich Dvorák Spišská Nová Ves (geometer), Maliar a natierač Leonard Weber Ružomberok, tiež kúpele – Svätějanské Teplice (pri Liptovskom Svätom Jáne v Liptove), proti chorobám francovka Diana, od č. 42 z 15. októbra 1927 bola zaradená ďalšia samostatná rubrika na jednej strane pod názvom Literárna beseda (uverejňoval v nej básne a poviedky Jožo Lukáč). Veľa článkov, najmä kritických, je písaných pod pseudonymami, napr. Hornátsky, Pozorovateľ, Spišský argaláš, Moravský, Jónapot, Štíplavý, Vladimirov, Senior, Sokol.

Príklady ďalších článkov: TRIMAJ, C.: *Zo Sp. Novej Vsi*,⁷⁶ na pokračovanie úvodník „Čechoslovák“,⁷⁷ na pokračovanie LAŠTOVKA, F. J.: *O sporiteľnách a jejích významu pre Slovensko*,⁷⁸ *Slovenské odborné školy a spišskí Nemci*,⁷⁹ MIKOLAJ, J.: *Politika a ľud*,⁸⁰ *prvé výročie smrti Alexandra*

⁷⁶ Autor reagoval na článok uverejnený v ľudáckych novinách *Slovák* 9. marca 1924 pod názvom *Za vládny špiritus odbavované fašiangy vo Spiši*. In: Podtatranská Slovač, 22. marca 1924, roč. II., č. 13, s. 3.

⁷⁷ V číslach 14, 15 a 16 z roku 1924. Anonymný autor sa v ňom pokúsil vysvetliť pojmy „Čechoslovák“ či „československý“ americkému krajanovi – Slovákovovi z USA, ktorý zrejme mal predplatenú Podtatranskú Slovač.

⁷⁸ Podtatranská Slovač, 6. júna 1924, roč. II., č. 24, s. 1 – 3; Tamže, 20. júna 1924, roč. II., č. 26, s. 3.

⁷⁹ Článok začína týmto úvodom: *Spišskí Nemci venujú v ostatnom čase zvýšenú pozornosť slovenským odborným školám nielen vo Spiši, ale na Slovensku vôbec a žiadajú sriadenie celého radu nemeckých odborných škôl na Slovensku a najmä na Spiši*. In: Podtatranská Slovač, 6. júna 1924, roč. II., č. 24, s. 3 – 4.

⁸⁰ Autor kritizoval zaostalosť ľudí na vidieku v zmysle politickom a nešetril ani kňazov, ktorí zasahovali do politiky nesprávnym spôsobom: *Divné je teda pokračovanie niektorých horkokrevnejších duchovných, keď miesto slova božieho z kazateľnic robia propagandu svojej politickej strane a to veľmi jednoduchým spôsobom: „Alebo ste s nami a ste s Kristom, alebo nie a vtedy ste s Antikristom“. Že takáto kázeň aký má vliv na veriacich, to si môžete predstaviť. Podivuhodná je však vec, že ľudia, ktorí vlastne z kostola slovom božím naplnení by mali vychádzať, pred kostolom sa začínú hádať o politike, vynadávať jeden druhému do neznabohov a ku koncu veru sa aj pobijú*. In: Podtatranská Slovač, 20. júna 1924, roč. II., č. 26, s. 1 – 2.

*Stambolijského,*⁸¹ *Konferencia Malej Dohody v Prahe,*⁸² *O našom školstve,*⁸³ *Naša shovievavosť,*⁸⁴ *Agrarizmus a Slovanstvo,*⁸⁵ *Kultúrny život Slovákov a Čechov v Juhoslávii,*⁸⁶ *Jubileum,*⁸⁷ *Pražský hrad,*⁸⁸ *O našom roľníctve,*⁸⁹ *Politika Nemcov na Slovensku,*⁹⁰ Domaňovskí besedári: *Dozvuky pozemkovej reformy,*⁹¹ *Dvojfarebnosť,*⁹² *Duchovenstvo a politika,*⁹³ *Roľnícky hospodársky kurz v Spišskej Novej Vsi,*⁹⁴ Spišský argaláš: *Niečo o roľníckej politike,*⁹⁵ *Slávnosť mestského zastupiteľstva Spišsko-Novoveského,*⁹⁶ MIKOLAJ, J.: *Slovenskému učiteľstvu na Spiši!*,⁹⁷ o-o: *Separatistická fronta sa rúca,*⁹⁸

⁸¹ Stambolijskij bol významný bulharský politik agrárneho zamerania. Podtatranská Slovač, 20. júna 1924, roč. II., č. 26, s. 4.

⁸² Podtatranská Slovač, 18. júla 1924, roč. II., č. 30, s. 2.

⁸³ Podtatranská Slovač, 25. júla 1924, roč. II., č. 31, s. 1; Tamže, 1. augusta 1924, roč. II., č. 32, s. 1.

⁸⁴ Kritika prejavov maďaronstva na Spiši. Podtatranská Slovač, 12. septembra 1924, roč. II., č. 38, s. 2.

⁸⁵ Podtatranská Slovač, 19. septembra 1924, roč. II., č. 39, s. 1.

⁸⁶ Uverejnený v rámci Besednice. Podtatranská Slovač, 19. septembra 1924, roč. II., č. 39, s. 2.

⁸⁷ Článok je venovaný 40. výročiu existencie maďarských novín na Spiši *Szepesi Hírlap*, ale kritizuje i maďarizáciu a spišských Slovákov: *Spišský Slovák na pr. mieste toho, aby hltal správnu spisovnú slovenčinu, učil sa jej pri každej danej príležitosti, nadáva na úradníkov slovensky hovoriacich, lebo im, vraj, horšie rozumie, než bývalým úradníkom maďarským.* In: Podtatranská Slovač, 26. septembra 1924, roč. II., č. 40, s. 1.

⁸⁸ Podtatranská Slovač, 3. októbra 1924, roč. II., č. 41, s. 2.

⁸⁹ Podtatranská Slovač, 17. októbra 1924, roč. II., č. 43, s. 1.

⁹⁰ Podtatranská Slovač, 7. novembra 1924, roč. II., č. 46, s. 1.

⁹¹ Podtatranská Slovač, 28. novembra 1924, roč. II., č. 49, s. 1.

⁹² Kritika prepolitizovaného života, Ľudákov a spišských Slovákov: *Musíme konštatovať, že náš verejný život je prisilne presiaknutý politikou a nie je prirodzený... poneváč tvoria ho vedome ale umelým spôsobom tí, ktorí nechcú mať a vidieť zblíženie československé a nechcú pestovať vzájomnosť československú... Pod zámienkou a kepienkou náboženstva robia všade nezdravú politiku, štvú jedného proti druhému...* In: Podtatranská Slovač, 16. januára 1925, roč. III., č. 3, s. 1 – 2.

⁹³ Podtatranská Slovač, 16. januára 1925, roč. III., č. 3, s. 2.

⁹⁴ Podtatranská Slovač, 6. februára 1925, roč. III., č. 6, s. 1 – 2.

⁹⁵ Podtatranská Slovač, 20. februára 1925, roč. III., č. 8, s. 1.

⁹⁶ Značne konfrontačný článok o pomeroch na radnici (mestskom zastupiteľstve) v Spišskej Novej Vsi, ktorý vyšiel v mimoriadnom vydaní. Podtatranská Slovač, mimoriadne vydanie, 23. februára 1925, roč. III., č. 9, s. 1.

⁹⁷ Mikolaj článok napísal 23. apríla 1925 v Spišskej Novej Vsi, kde učil na Ľudovej škole (predtým pôsobil ako učiteľ v Domaňovciach). Navrhoval založiť okresnú Jednotu Zväzu slovenského učiteľstva na Spiši, pretože vystúpil z pobočky Zemského učiteľského spolku na Spiši pre jeho priazeň k slovenským Ľudákom. Okrem iného napísal: *Ako cirkevný učiteľ som si vedomý svojich povinností... Zoštatmenie školy bolo nie len mojím želaním, ale túžbou celého spišského učiteľstva ešte vtedy, keď*

OLMR, J. V.: *Ludové peňažné ústavy české*,⁹⁹ Pozorovateľ: *Noví slov. kat. biskupi*,¹⁰⁰ *Nuncius odišiel*,¹⁰¹ Sokol: *Kaplán Cehuľa v Kežmarku*,¹⁰² *Životaschopný Slováč v Amerike*,¹⁰³ *Jugoslávia a my*,¹⁰⁴ *Do volieb*,¹⁰⁵ KRIŽKA, Alex: *Bulharsko-grécky konflikt pred Spoločnosťou Národov v Paríži*,¹⁰⁶ Tenže: *Finančná kríza Francie*,¹⁰⁷ JANČEK, Ján: *Falošné franky a ľudáci*,¹⁰⁸ KRIŽKA, Alex: *Cudzinci vo Francúzsku*,¹⁰⁹ *Generál Mittelhauser* (bol veliteľom československého vojska na Slovensku v roku 1919 v čase maďarského boľševického vpádu),¹¹⁰ *Uznanie ruskej vlády*,¹¹¹ *Tajomstvo najväčšej motorovej lodi sveta*,¹¹² KRIŽKA, A.: *Spojené Štáty Európske*,¹¹³ KRIŽKA, Alex: *Dvorcsák o vzniku Československej republiky*,¹¹⁴ –n: *Fran-*

som ja ešte ani učiteľom nebol. In: Podtatranská Slovač, 1. mája 1925, roč. III., č. 19, s. 3.

⁹⁸ Kritika maďarských kresťanských socialistov. Podtatranská Slovač, 5. júna 1925, roč. III., č. 24, s. 1.

⁹⁹ Článok na pokračovanie. Podtatranská Slovač, 5. júna 1925, roč. III., č. 24, s. 2 – 3; Tamže, Podtatranská Slovač, 13. júna 1925, roč. III., č. 25, s. 2 – 3; Tamže, 20. júna 1925, roč. III., č. 26, s. 2 – 3.

¹⁰⁰ Autor kritizoval slovenských biskupov: *Dvaja páni biskupi postavili sa zjavne do politických štvanic za ľudovú stranu... Vo svojej ľudackej straníckosti zabudli, že sú duchovnými pastiermi všetkým katolíckym Slovákom, všetkým bez rozdielu politického presvedčenia.* Podtatranská Slovač, 20. júna 1925, roč. III., č. 26, s. 1.

¹⁰¹ Podtatranská Slovač, 18. júla 1925, roč. III., č. 30, s. 1.

¹⁰² Katolícky kňaz bol zakladateľom jednoty Orol v okrese Kežmarok a nenávidel konkurentov zo Sokola. Podtatranská Slovač, 18. júla 1925, roč. III., č. 30, s. 2 – 3.

¹⁰³ O Jozefovi Šofrancovi z USA, ktorý bol rodákom zo Spišskej Novej Vsi. Podtatranská Slovač, 12. marca 1927, roč. V., č. 11, s. 7.

¹⁰⁴ Podtatranská Slovač, 25. júla 1925, roč. III., č. 31, s. 1.

¹⁰⁵ Predvolebný program Republikánskej strany zemedelského a maloroľníckeho ľudu pre parlamentné voľby roku 1925. Podtatranská Slovač, 24. októbra 1925, roč. III., č. 44, s. 1.

¹⁰⁶ Podtatranská Slovač, 12. decembra 1925, roč. III., č. 51, s. 2 – 3.

¹⁰⁷ Autor analyzuje hospodársku situáciu vo Francúzsku. Podtatranská Slovač, 9. januára 1926, roč. IV., č. 2, s. 1.

¹⁰⁸ Opis svetového škandálu, keď v Maďarsku falšovali vo veľkom množstve francúzske franky. Podtatranská Slovač, 16. januára 1926, roč. IV., č. 3, s. 1 – 2.

¹⁰⁹ Podtatranská Slovač, 30. januára 1926, roč. IV., č. 5, s. 3. Zaujímavé články A. Križku boli publikované na pokračovanie v rubrike *Besednica* pod názvom *Čechoslováci v Paríži* v marci 1926.

¹¹⁰ Podtatranská Slovač, 13. februára 1926, roč. IV., č. 7, s. 1.

¹¹¹ Neautorizovaný úvodník opisuje problematiku nevysporiadaných ruských dlhov u západných európskych štátov. Podtatranská Slovač, 20. februára 1926, roč. IV., č. 8, s. 1.

¹¹² Článok je o najmodernejšej britskej lodi *Asturius* s výtlačkom 22 000 ton. Podtatranská Slovač, 3. apríla 1926, roč. IV., č. 14, s. 5.

¹¹³ Podtatranská Slovač, 17. apríla 1926, roč. IV., č. 16, s. 1 – 2.

¹¹⁴ Podtatranská Slovač, 8. mája 1926, roč. IV., č. 19, s. 2 – 3.

tišek Palacký,¹¹⁵ LAŠTÚVKA, B. R.: *Demokratizmus a naše roľníctvo*,¹¹⁶ *Clá a kongrua*,¹¹⁷ Ružomberčan: *Komunizmus a fašizmus*,¹¹⁸ Trma-vrma,¹¹⁹ LUKÁČ, Jožo: *Mravný ideál – základ ľudského žitia*,¹²⁰ DEVEČKA, A.: *O miestnom význame a o zvláštnych podmienkach panevropského hnutia vo Spiši*,¹²¹ *Veľkopanské gestá malého Maďarska*,¹²² HUSKA, A.: *Veľký učiteľ národov Ján Amos Komenský*,¹²³ ŠÁNDOR, Elo: *Hospodárska svojpomoc slovenského roľníctva*,¹²⁴ *Za čo bojujú Činania*,¹²⁵ *Voľba prezidenta*,¹²⁶ –aj: *Či je naše stranníctvo pomýlené, alebo nie?*,¹²⁷ *Scotus Viator a Rothermereova akcia*,¹²⁸ *Slovenské časopisectvo*,¹²⁹ MORAVČÍK, Vlado: *Cesty roľníckej mládeže*,¹³⁰ ZIKA, Fr.: *Zemедelské problémy Slovenska*,¹³¹ JANČEK, Ján: „*Cipseri*.“,¹³² –bn: *Milan Rastislav Štefánik*,¹³³ *Bankrot komunizmu*,¹³⁴

¹¹⁵ Podtatranská Slovač, 5. júna 1926, roč. IV., č. 23, s. 1.

¹¹⁶ Podtatranská Slovač, 12. júna 1926, roč. IV., č. 24, s. 1.

¹¹⁷ *Republikánska strana nesledovala nikdy stranických cieľov, ale jej jednanie pohybovalo sa vždy smerom potreby štátu a všeobecného dobra*. In: Podtatranská Slovač, 3. júla 1926, roč. IV., č. 27, s. 1.

¹¹⁸ Nadčasový výstižný článok o najhorších diktatúrach: *Komunizmus a fašizmus nemožno podporovať ani s hľadiska občianskeho. Len ľudia, ktorí milujú viacej seba ako blížneho, alebo zaujať osobne proti niektorým hlavným činiteľom, hlavne ale politickí špekulanti a ľudia vypočítaví, môžu si sľubovať úspech od komunizmu a fašizmu. Pravda len sľubovať, lebo na koniec budú trpkó sklamaní. K zvýšeniu zabezpečenia občianskeho blahobytu v demokracii vedie jedine pokojný vývoj. Násilie i keď sa dostane k moci môže spoliehať len v moc dočasnú. Kto násilím moc uchvacuje, ten býva násilím moci znovu zbavený. Neujde tomuto osudu ani ruský bolševizmus ani italský fašizmus. Budú smetené obe tie diktatúry, aby nastúpila na ich miesto pravá demokracia*. Tieto riadky napísal „Ružomberčan“ v júli 1926! Pozri Podtatranská Slovač, 31. júla 1926, roč. IV., č. 31, s. 1 – 2.

¹¹⁹ Podtatranská Slovač, 18. septembra 1926, roč. IV., č. 38, s. 1.

¹²⁰ Podtatranská Slovač, 9. októbra 1926, roč. IV., č. 41, s. 1.

¹²¹ Podtatranská Slovač, 12. februára 1927, roč. V., č. 7, s. 2 – 4.

¹²² Podtatranská Slovač, 19. februára 1927, roč. V., č. 8, s. 1 – 2.

¹²³ Podtatranská Slovač, 2. apríla 1927, roč. V., č. 14, s. 1 – 2.

¹²⁴ Podtatranská Slovač, 16. apríla 1927, roč. V., č. 16, s. 5.

¹²⁵ Podtatranská Slovač, 23. apríla 1927, roč. V., č. 17, s. 1 – 2.

¹²⁶ Podtatranská Slovač, 14. mája 1927, roč. V., č. 20, s. 1.

¹²⁷ Podtatranská Slovač, 15. októbra 1927, roč. V., č. 42, s. 1.

¹²⁸ Podtatranská Slovač, 10. decembra 1927, roč. V., č. 50, s. 1.

¹²⁹ Podtatranská Slovač, 12. marca 1927, roč. V., č. 11, s. 6.

¹³⁰ Podtatranská Slovač, 12. januára 1929, roč. VII., č. 2, s. 1.

¹³¹ Autor článku bol hlavným riaditeľom Ústredného družstva. Podtatranská Slovač, 6. apríla 1929, roč. VII., č. 14, s. 2; Tamže, 13. apríla 1929, roč. VII., č. 15, s. 2.

¹³² Janček začal tento článok týmito slovami: *Rozpínavosť spišských pomadžarských Nemcov hraničí s drzosťou. Zdá sa, že tie jubilejné schôdze, ktoré usporiadajú rôzne spolky v Maďarsku, menovite študentské schôdze, dodávajú im smelosti, aby mýtli vodu u nás. Tendenciu spôsobu písáčiek Szepesi Hírlapu jasne vidíme, a tá tendencia je, dodávať materiál maďarskej tlače, maďarskej vláde o utláčaní Maďarov u nás,*

Svätý Václav – patron našej vlasti,¹³⁵ MIKOLAJ, J.: *K nastávajúcim voľbám*,¹³⁶ *Slovensko v štátnom rozpočte na rok 1930*,¹³⁷ *Anglický hlas o Slovensku*,¹³⁸ JANČEK, Ján: *Úverná banka v Žiline*,¹³⁹ –ár: *Z historie slovenského Spiša*,¹⁴⁰ POLÁČEK, Lad.: *Ako odstrániť hospodársku biedu Liptova?*,¹⁴¹ POLÁČEK, Lad.: *Nezamestnanosť a podpory*,¹⁴² –lp–: *Nemecko-rakúska aliancia*,¹⁴³ Belan: *Fiasko ľudákov v Spišskej Belej*,¹⁴⁴ –lp.: *Tragédia v Košútoch*,¹⁴ BAJTOŠ, J.: *Mravné defekty*,¹⁴⁶ –lp–: *Medzinárodné odzbrojenie*,¹⁴⁷ –š: *Nemecké školy na Spiši*,¹⁴⁸ *Tyršova ideológia*,¹⁴⁹ BAJTOŠ, J.: *Význam tlače*.¹⁵⁰

a čuj svete, utlačania Maďarov na Spiši! A skončil týmto: Túto kultúru, ako i tú slobodu, ktorú sme si museli znovu vydobíť od Vás si brať nedáme a nedovoľíme, aby ste Vy, páni „Cipseri“, odchovanci v Pešti, preštepni maďarskou mentalitou i len pričuchli k našej práci. Ruky preč od nášho diela do tých čias, kým Vaše špinavé ruky neumyjete si od provokátorstva maďarského, kým Vašou tendenciou je a bude – chcieť rozkladať stavbu našu. In: *Podtatranská Slovač*, 13. apríla 1929, roč. VII., č. 15, s. 3.

¹³³ *Podtatranská Slovač*, 4. mája 1929, roč. VII., č. 18, s. 1.

¹³⁴ *Analýza komunizmu na Slovensku, ktorý podľa autora, je dnes v tak úbohom stave... že sa nevie zmôcť ani len natoľko, aby podľa došlých fermanov aspoň krikom robil nejaký demonštračný prejav.* In: *Podtatranská Slovač*, 10. augusta 1929, roč. VII., č. 32, s. 1. Anonymný autor článku sa v roku 1929 hlboko mýlil, ale vtedy nemohol tušiť, že bude ďalšia svetová vojna a následná vláda komunistov v Československu, a teda i na Slovensku, niekoľko desaťročí.

¹³⁵ *Podtatranská Slovač*, 14. septembra 1929, roč. VII., č. 37, s. 1.

¹³⁶ *Predvolebný príspevok k parlamentným voľbám roku 1929.* *Podtatranská Slovač*, 2. októbra 1929, roč. VII., č. 40, s. 5.

¹³⁷ *Podtatranská Slovač*, 25. januára 1929, roč. VIII., č. 4, s. 2 – 3.

¹³⁸ *Analýza článku Adama Beya v anglickom časopise The National Review o Slovensku. Anglický hlas o Slovensku.* In: *Podtatranská Slovač*, 15. marca 1930, roč. VIII., č. 11, s. 1.

¹³⁹ *Podtatranská Slovač*, 4. októbra 1930, roč. VIII., č. 40, s. 1.

¹⁴⁰ *Tamže*, s. 4.

¹⁴¹ *Podtatranská Slovač*, 17. januára 1931, roč. IX., č. 3, s. 1.

¹⁴² *Podtatranská Slovač*, 7. marca 1931, roč. IX., č. 10, s. 1.

¹⁴³ *Podtatranská Slovač*, 28. marca 1931, roč. IX., č. 13, s. 1.

¹⁴⁴ *Podtatranská Slovač*, 25. apríla 1931, roč. IX., č. 17, s. 2 – 3.

¹⁴⁵ *Podtatranská Slovač*, 6. júna 1931, roč. IX., č. 23, s. 1.

¹⁴⁶ *Podtatranská Slovač*, 29. januára 1932, roč. X., č. 5, s. 1.

¹⁴⁷ *Podtatranská Slovač*, 5. marca 1932, roč. X., č. 10, s. 1.

¹⁴⁸ *Názory na postavenie nemeckého školstva na Spiši.* *Podtatranská Slovač*, 25. júna 1932, roč. X., č. 26, s. 3.

¹⁴⁹ *Tyršovi nešlo o rekordy, šlo mu o všestrannú dokonalosť, kážeň, sebekritiku, ktorá mala doviest malý národ k merítom evropským.* In: *Podtatranská Slovač*, 25. júna 1932, roč. X., č. 26, s. 4.

¹⁵⁰ *Podtatranská Slovač*, 20. augusta 1932, roč. X., č. 34, s. 3.

Články kritizujúce a útočiace na HSLS, A. Hlinku, ľudácke noviny *Slovák* i slovenských biskupov: *Krvavé shromaždenie Hlinkovo v Trnave*,¹⁵¹ *Andrej Hlinka*,¹⁵² *Cirkus a ľudáci*,¹⁵³ *Ľudáci vodcovia sa perú ako kačky v potoku*,¹⁵⁴ *Chrlenie zloby Slováka*,¹⁵⁵ *Ľudová strana sa rozpadáva*,¹⁵⁶ *Zo zmätkov politického života slovenského*,¹⁵⁷ *Hlinka a Ľudová banka*,¹⁵⁸ *Ľud a ľudáci*,¹⁵⁹ *Úpadok katolicizmu*,¹⁶⁰ *Ľudáci pre núteným pokonaním*,¹⁶¹ *Hlinka predáva maďarským veľkostatkárom slovenský ľud*,¹⁶² JANČEK, Ján: *Politika a ľudáci*,¹⁶³ J–k: *Dnes 28. októbra*,¹⁶⁴ *Dr. Tuka a ľudáci*,¹⁶⁵ *Ľudáci*

¹⁵¹ ...Hlinka počas hospodárskej výstavy v Trnave chcel ukázať svoju moc a silu, preto svolal ľudové shromaždenie na nedeľu 7. septembra, kde svojím obvyklým spôsobom začal švať tak ďaleko, pokým netiekla ľudská krv. Nie div, že ľudáci farári agitovali po celom širokom okolí... Je to smutné kresťanstvo, ktoré miesto lásky hlásanej vedie bitky tak ďaleko dokiaľ krv netečie. In: Podtatranská Slovač, 12. septembra 1924, roč. II., č. 38, s. 1.

¹⁵² Príspevok k 60. narodeninám vodcu HSLS, ktorý je značne kritický voči Hlinkovi a jeho strane: *Dnes v šiestom roku republiky je výsledkom jeho politiky pre slovenský ľud veľká nula, lebo tých šesť rokov vyplnil len demagogiou a nadávkami. Ku pozitívnej práci pre ľud ruky nepriložili!... Najväčšej urážky náboženstva dopustil sa a dopúšťa sa doteraz ľudová strana svojím hnusným, náboženstvo zneužívajúcim politickým bojom.* In: Podtatranská Slovač, 26. septembra 1924, roč. II., č. 40, s. 2.

¹⁵³ Opisuje zneužitie kočujúceho cirkusu Frankoni na Orave pre zhromaždenie ľudovej strany. Podtatranská Slovač, 14. novembra 1924, roč. II., č. 47, s. 2.

¹⁵⁴ *Tedy všetko za Boha a Národ, ale oklamať ľud je ich najväčšou čestou. Máte to pekných havranov, nebudete sa hanbiť?... Je to naozaj veľmi krásne remeslo v rucho kňazské sa odievať a pritom cigániť, ako rumunskí cigáni. Úbohý slovenský ľud.* In: Podtatranská Slovač, 5. decembra 1924, roč. II., č. 50, s. 2.

¹⁵⁵ Bratislavský „Slovák“ v poslednej dobe skoro v každom čísle prináša dlhé a tučno vytlačené články, v ktorých zaobrá sa s rozpustením novoveského zastupiteľstva. Každý článok je plný nadávok nevyberaných. Slováč, vlastne jeho dopisovateľ akýsi Podtatranský sa hnevá, hnusne nadáva na župana dr. Sekáča a na vymenovaného komisára inž. Holého. Župan vraj po chrbte ľudákov chce sa dostať za ministra a Holý že bol chytrý komisárstvo prijať, že nedbá o dôveru ľudu, len keď má práva mesta a jeho pokladniu v moci. In: Podtatranská Slovač, 3. apríla 1925, roč. III., č. 15, s. 1.

¹⁵⁶ Podtatranská Slovač, 8. mája 1925, roč. III., č. 20, s. 3.

¹⁵⁷ Na pozadí opisu založenia nových ľudáckych novín *Slovenský Národ* bývalým redaktorom *Slováka* (bol ním Jur Koza Matejov) kritizuje anonymný autor pomery v Slovenskej ľudovej strane. Podtatranská Slovač, 22. mája 1925, roč. III., č. 22, s. 1.

¹⁵⁸ Podtatranská Slovač, 4. júla 1925, roč. III., č. 28, s. 1.

¹⁵⁹ Podtatranská Slovač, 1. augusta 1925, roč. III., č. 32, s. 1.

¹⁶⁰ Podtatranská Slovač, 29. augusta 1925, roč. III., č. 36, s. 1.

¹⁶¹ Podtatranská Slovač, 31. októbra 1925, roč. III., č. 45, s. 1.

¹⁶² Podtatranská Slovač, 11. novembra 1925, roč. III., č. 47, s. 4.

¹⁶³ Podtatranská Slovač, 2. januára 1926, roč. IV., č. 1, s. 1.

¹⁶⁴ *Každý, kto videl, že v Hlinkovej ľudovej strane saskupili sa všetci katolícki kňazi, ako tak slovenského pôvodu, všetci, i tí, ktorí predtým so slovenčinou nielen nič spoločného nemali, ale bojovali proti nej a boj za slovenčinu zatracovali, samého Hlinku*

do vlády,¹⁶⁶ Čierni boľševici,¹⁶⁷ Ludáci vo vláde,¹⁶⁸ MERÉNYI, Jozef: *Otvorený list p. Ondrejovi Hlinkovi*,¹⁶⁹ –aj: *Ludácky despotizmus*,¹⁷⁰ –aj: *Ludácka výchova*,¹⁷¹ Futrinka,¹⁷² JANČEK, Ján: *Politická situácia*,¹⁷³ *Zahrávanie sa politických detí ludáckych s ohňom*,¹⁷⁴ –lp–: *Andrej Hlinka zase prestrelil*,¹⁷⁵ Články zamerané na Tukovú aféru roku 1929: *Tuka*,¹⁷⁶ *Tuka a Ludová strana*,¹⁷⁷ *Tuka a Maďarsko*,¹⁷⁸ *Tukov proces*,¹⁷⁹ *Tuka pred súdom*,¹⁸⁰ *Tuka súdom uznaný za vinného a odsúdený na 15 rokov káznice*.¹⁸¹

Ďalšie články: v máji 1926 publikovali úvodníky o Anglicku a Poľsku, v auguste 1926 o boľševickom Rusku a zase Anglicku (o vtedajšom štrajku

odsudzovali a naň pluli... In: Podtatranská Slovač, 30. októbra 1926, roč. IV., č. 44, s. 1.

¹⁶⁵ Podtatranská Slovač, 27. novembra 1926, roč. IV., č. 48, s. 1.

¹⁶⁶ ...*ludová strana od prevratu nepreložila ani krížom slamy v prospech konsolidácie pomerov na Slovensku. Naopak, ľudová strana hatila vývin čiastočne svojim opozičným stanoviskom, čiastočne svojim krikom, vreskom a hulákaním na každého, kto sa nehlásil k ich strane. Ludáci na čele s ich vodcom nadávali na republiku, na Čechov, na pokrokárov, ba dovolili si neraz tiež na čele so svojim vodcom Hlinkom urážať i prezidenta... Mnohí z radov ľudovej strany, ktorí si dnes dovoľia uštipačných poznámok, neoprávnenej kritiky, a bijú sa v prsia a kričia akí sú oni Slováci, by boli i dnes ďalej ohľupovali naše deti s aziatčinou, maďarčili natoľko, že by boli už i voly maďarsky ručaly.* In: Podtatranská Slovač, 11. decembra 1926, roč. IV., č. 50, s. 1.

¹⁶⁷ Článok katolíckeho kňaza Antona Pesseka-Spišiaka z *Ľudovej Politiky*, ktorý prebrala Podtatranská Slovač. Podtatranská Slovač, 15. januára 1927, roč. V., č. 3, s. 1 – 2.

¹⁶⁸ Podtatranská Slovač, 22. januára 1927, roč. V., č. 4, s. 1.

¹⁶⁹ Podtatranská Slovač, 22. októbra 1927, roč. V., č. 43, s. 2 – 3.

¹⁷⁰ Podtatranská Slovač, 19. novembra 1927, roč. V., č. 47, s. 3.

¹⁷¹ Podtatranská Slovač, 3. decembra 1927, roč. V., č. 49, s. 1.

¹⁷² O vylúčení Dr. Ferdiša Jurigu a Floriána Tománka z HSLŠ. Podtatranská Slovač, 23. februára 1929, roč. VII., č. 8, s. 1.

¹⁷³ *Pekných výsledkov sme sa dopracovali na slobodnom Slovensku! Katolícki kňazi hádžu si o hlavu špinu a blato, natáhujú Krista, tento symbol pravdy a spravodlivosti, až ho idú rozdrapiť a všade trčí zpod Krista – zpod Kristovho pláštia – len „gšeft“, obchod, peniaze.* In: Podtatranská Slovač, 13. apríla 1929, roč. VII., č. 15, s. 1.

¹⁷⁴ Podtatranská Slovač, 22. marca 1930, roč. VIII., č. 12, s. 1.

¹⁷⁵ O vystúpení A. Hlinku pre mladými slovenskými katolíckymi vysokoškólakmi v Prahe, kde sa postavil otvorene proti československej jednote, odmietol snahy, ktoré sa usilujú, aby národné kmény snažily sa vytvoriť jednu veľkú rodinu a snažil sa postaviť otázku československého sjednotenia tam, kde bola doba najväčších protičeských štvanic. In: Podtatranská Slovač, 31. januára 1931, roč. IX., č. 5, s. 1 – 2.

¹⁷⁶ Podtatranská Slovač, 19. januára 1929, roč. VII., č. 3, s. 1.

¹⁷⁷ Podtatranská Slovač, 3. augusta 1929, roč. VII., č. 31, s. 1.

¹⁷⁸ Podtatranská Slovač, 17. augusta 1929, roč. VII., č. 33, s. 1.

¹⁷⁹ Podtatranská Slovač, 22. augusta 1929, roč. VII., č. 34, s. 1.

¹⁸⁰ Podtatranská Slovač, 31. augusta 1929, roč. VII., č. 35, s. 2.

¹⁸¹ Podtatranská Slovač, 5. októbra 1929, roč. VII., č. 41, s. 1 – 2.

baníkov), na pokračovanie viac článkov o Maďarsku: vo februári, apríli a novembri 1927, v januári a v júni 1929, o maďarskom revizionizme,¹⁸² v januári 1930, Dr. Miroslav A. Huska písal v apríli 1931 o roľníckom doraste, v roku 1932 na pokračovanie článok *Národohospodárske otázky Liptova*.

V Podtatranskej Slovači publikovali miestni spišskí a liptovskí dejatelia agrárnej strany, najčastejšie Jozef Mikolaj (v rubrike *Zo Spiša* uverejňoval na pokračovanie článok *Dopis z Domaňoviec*), Ján Janček (neskoršie majiteľ a hlavný redaktor neskorších ročníkov, tiež predseda Roľníckej vzájomnej pokladnice v Ružomberku), Alexander Križka,¹⁸³ František Jozef Bajtoš zo Spišskej Novej Vsi (bol určité obdobie aj redaktorom týchto novín), Jožo Lukáč (články o roľníkoch a potrebe ich vzdelávania, o mravnosti v spoločnosti), Vladimír Svitkovič (povedky v Besednici), Ladislav Poláček (všeobecne o agrárnej strane a agrárnej inteligencii či mládeži).

Historik môže na základe obsahu týchto novín analyzovať politiku agrárnej strany na Spiši, analyzovať a opísať spolkovú činnosť na Spiši, napr. ČsČK. Pre spracovanie dejín činnosti mestského úradu a mestského zastupiteľstva je tu cenný materiál v podobe viacerých článkov o kríze mestského zastupiteľstva a mestského úradu v Spišskej Novej Vsi vo februári 1925. Môže analyzovať tiež činnosť Podtatranskej župy a jej rozpočet, takisto volebný program agrárnikov pred voľbami roku 1925, kandidátov tejto strany do parlamentu, ale aj spoločenský vývoj na Spiši a v Liptove (najmä v Ružomberku). V úvodníkoch nájde hodnotenia politickej scény v ČSR z pohľadu agrárnikov, je možné taktiež analyzovať maďarskú irendentu a revizionistickú politiku z pohľadu agrárnej strany, je tu tiež opísaná Tukova aféra. Obsah tohto týždenníka pomôže historikom pri spracovávaní regionálnych dejín Republikánskej strany zemedel'ského a maloroľníckeho ľudu na Spiši a v Liptove, najmä v rokoch 1930 – 1933.

Spišské noviny – nezávislý týždenník spišského ľudu

Spišské noviny patrili medzi prvé súkromné nezávislé slovenské noviny vychádzajúce na Spiši. Vydavateľom a zodpovedným redaktorom bol JUDr. Jozef Labus, výkonným redaktorom bol Jozef Kuchár. Vychádzali v rokoch 1931 až 1933 v Spišskej Novej Vsi, spolu necelé tri roky.

¹⁸² *Revízia revízneho bláznenia*. In: Podtatranská Slovač, 27. júla 1929, roč. VII., č. 30, s. 1.

¹⁸³ Rodák z Ružomberka, stály spolupracovník týchto novín, prispieval pravidelne článkami o Paríži, kde v 20. rokoch 20. storočia študoval na tamojšej Vysokéj škole sociálnych náuk (oddelenie novinárske a politické) za novinára. Bol jedným z prvých slovenských diplomovaných novinárov, vo Francúzsku vôbec prvý zo Slovákov.

Charakteristika: nezávislé súkromné noviny orientované v kresťanskom a národnom duchu, presadzovali tiež československú štátnosť.

Obsah a štruktúra: úvodníky boli zväčša neautorizované alebo podpísané len iniciálami, na poslednej strane športové správy, rôzne licitačné oznamy a vyhlášky. Publikovali správy z mestských zastupiteľstiev a mestských rád v SNV, Gelnici, Kežmarku, Levoči, Starej Lubovni, Podolínci, uverejňovali tiež rozpočty spišských miest, osvetové články zo zdravotníctva na pokračovanie (*Zdravý byt*, *O únave*), venovali sa problémom roľníctva a poľnohospodárstva. Uverejňovali takisto články o osobnostiach Spiša (o Jozefovi Petzvalovi), reagovali na články v maďarských regionálnych novinách *Szepesi Híradó*,¹⁸⁴ kritizovali a polemizovali i so slovenskými novinami *Podtatranská Slovač*,¹⁸⁵ obraňovali kresťanské hodnoty a vyučovanie náboženstva v školách,¹⁸⁶ prinášali články na pokračovanie o dejinách východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi v praveku. Venovali sa aj národnostným otázkam na Spiši, najmä problematike spišských Nemcov. V rubrike *Chýrnik* oznamovali zasnúbenia či svadby známejších ľudí, zväčša štátnych zamestnancov. Posledná strana bola venovaná športovým výsledkom, boli tu tiež uverejňované reklamy bánk (Ludovej banky, Banky československých légii, všetko pobočky v Spišskej Novej Vsi, Tatra banky, filiálky v Kežmarku) a súkromných firiem zo Spišskej Novej Vsi (Michal Pavlanský – údenár a mäsiar, Bela Farkas – pohrebný ústav).

Publikovali v nich miestne osobnosti: katolícki kňazi Jozef Kútник-Šmálov, František Hadri-Drevenický (uverejňoval básne pod pseudonymom Ludo Hadri-Luboslav alebo Drevenický), ThDr. Jozef Špirko, Ján Vencko (články z dejín), ďalej František Maguth, Ludovít Fuzák, Ján Kukura (písal niekedy pod pseudonymom Kukura – Rajský).

Pravidelné rubriky: *Chýrnik* (krátke správy z domova, najmä zo Spiša), *Čo nového vo svete?*, *Daňový poradca*, *Skauting*, *Šport*, *Kútik humoru*,

¹⁸⁴ Napr. v neautorizovanom článku *Lojálnosť*. In: *Spišské noviny*, 4. júna 1932, roč. II., č. 23, s. 5. V nasledujúcich článkoch polemizoval PhDr. J. Špirko s E. Kőszeghy (ten písal do novín *Szepesi Híradó*): ŠPIRKO, J.: *Vidíme jasno!* In: *Spišské noviny*, 2. júla 1932, roč. II., č. 27, s. 3; Dr. J. Šp.: *Či sú na Spiši Maďari?* In: *Spišské noviny*, 20. augusta 1932, roč. II., č. 34, s. 2; Šp.: *Slováci len pastiermi?* In: *Spišské noviny*, 27. mája 1933, roč. III., č. 21, s. 1 – 2.

¹⁸⁵ Napr. v článkoch *Surový útok na J. E. spišského biskupa*. In: *Spišské noviny*, 24. septembra 1932, roč. II., č. 39, s. 3; *Blúznenie o besnom psovi – o cirkvi – o slobode svedomia – o pokroku ad.* In: *Spišské noviny*, 8. októbra 1932, roč. II., č. 41, s. 5.

¹⁸⁶ V neautorizovanom článku *Prichádzame k náhľadu?* kritizovali tieto noviny ministra školstva a národnej osvetu Ivana Dérrera (sociálny demokrat), že chcel odstrániť vyučovanie náboženstva zo slovenských škôl. *Spišské noviny*, 11. júna 1932, roč. II., č. 24, s. 1 – 2.

Správne po slovensky (pripravoval prof. Mikuláš Čollák za Miestny odbor Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi).

Výber zaujímavejších článkov: ŠMÁLOV, K. Jožo: *Dva svety*,¹⁸⁷ MRVA, M.: *Je možný svetový mier?*,¹⁸⁸ *Kríza mravov* (nadčasový článok na zamyslenie),¹⁸⁹ *Pomoc roľníctvu*,¹⁹⁰ *Podkarpatská Rus a Slovensko*,¹⁹¹ MAGUTH, Julius: *Stavby ľudových škôl*,¹⁹² Tenže: *Cirkevné školstvo*,¹⁹³ *Na margo londýnskej konferencie*,¹⁹⁴ Úradník: *Hranice straníckej politiky*,¹⁹⁵ Štefánik – náš bohatier,¹⁹⁶ MAGUTH, František: *Svetové disonancie*,¹⁹⁷ *Hitler a jeho program*,¹⁹⁸ *Robotníci ďalej postávajú* (problém nezamestnanosti), *Žiadame pre Kežmarok samostatné slovenské gymnázium*,¹⁹⁹ G: *Školy*

¹⁸⁷ Spišské noviny, 27. februára 1932, roč. II., č. 9, s. 2.

¹⁸⁸ *Cirkev západná si slobodu ubránila a tým stala sa zachrániteľkou západnej kultúry. Dnes, keď podkopané základy tejto kultúry nebezpečne sa trhajú, je na čase obzrieť sa po pomoci opravdivej. Ostane faktom, že štáty sú vždy naklonené k smerom egoistickým, čo zapričiňuje svetový neporiadok. Treba lekára, ktorý národy z tohto vylieči.* In: Spišské noviny, 5. marca 1932, roč. II., č. 10, s. 1 – 2.

¹⁸⁹ *Príčinou biedy, ktorá sa uvalila na nás nie je nedostatok, ale nespravodlivosť, sebeckto a z neho zrodená bezohľadnosť. Pýtame sa, prečo niet sily stavať hrádze ľudskej hrabivosti a nenásytosti a chrániť obeť vydané jej napospas? Prečo držiteľia moci na zemi svojimi zákonami nevedia zaviesť spravodlivého poriadku do hospodárskeho života? Prečo niet odvahy v mene spravodlivosti a biedy mnohých siahnuť na stotisícové platy, zamedziť zastávanie viacnásobných výnosných funkcií?* In: Spišské noviny, 12. marca 1932, roč. II., č. 11, s. 1.

¹⁹⁰ Spišské noviny, 19. marca 1932, roč. II., č. 12, s. 2.

¹⁹¹ Spišské noviny, 2. apríla 1932, roč. II., č. 14, s. 1 – 2.

¹⁹² Spišské noviny, 9. apríla 1932, roč. II., č. 15, s. 2.

¹⁹³ Spišské noviny, 4. júna 1932, roč. II., č. 23, s. 3.

¹⁹⁴ Spišské noviny, 16. apríla 1932, roč. II., č. 16, s. 1.

¹⁹⁵ *...stranícka politika prerástla štátu cez hlavu, jej trpkého ovocia má už každý dosť... U nás strany, zvlášť ktoré si namýšľajú, že sú v štáte veľmocami, predstihujú sa v straníctve i v takých veciach, kde by sa straníctvo uplatňovať nesmelo. Počnúc u ministra až po dedinského starostu panuje tento kurz.* In: Spišské noviny, 23. apríla 1932, roč. II., č. 17, s. 1.

¹⁹⁶ Spišské noviny, 7. mája 1932, roč. II., č. 19, s. 1.

¹⁹⁷ *V terajšom svete podivný zjav vynoruje sa pred našimi očami: na jednej strane miliónári a na druhej biedni proletári... terajší vladári sveta nie sú v stave privodiť tak veľmi potrebnú zmenu čiže nápravu. Túžime po nových ľuďoch, ktorí by hesla pravej rovnosti, slobody a spravodlivej demokracie nie len plnými ústami hlásali, ale uplatňovali aj v skutočnosti v našom spoločenskom, hospodárskom a politickom živote.* In: Spišské noviny, 7. mája 1932, roč. II., č. 19, s. 2.

¹⁹⁸ *Hitlerizmus je teda široké hnutie masové, ku ktorému rasová pýcha nemecká, hlavne ale nenávisť proti mierovým smluvám priťahuje všetku starú reakciu, prusiacku soldatesku... a ťažký kapitál i jeho finančnú pomoc ako i meštiacku buržoáziu.* In: Spišské noviny, 14. mája 1932, roč. II., č. 20, s. 2.

¹⁹⁹ Spišské noviny, 25. júna 1932, roč. II., č. 26, s. 1 – 2.

pre Slovensko,²⁰⁰ G.: *Lausanne*,²⁰¹ *Slovenský zápas v tlači*,²⁰² *Nemecké voľby*,²⁰³ *Slovenské deti bez slovenských škôl na Spiši*,²⁰⁴ *Za svornosť národnú*,²⁰⁵ *Výstava súdobej tlače svetovej v Košiciach*,²⁰⁶ *Z dejín umenia na Spiši* (prednáška M. Pajdušáka prednesená v Spišskom historickom spolku 19. augusta 1932),²⁰⁷ *Stará Spišská Kapitula modernou kultúrnou hradbou*,²⁰⁸ *Východné Slovensko v predhistorickej dobe* (na pokračovanie),²⁰⁹ *Spišskej inteligencii*,²¹⁰ *Snemovanie učiteľstva v Spišskej Novej Vsi*,²¹¹ f.: *Spiš a priateľstvo s Poľskom*,²¹² *Zaisťte existenciu nášho roľníka*,²¹³ *Poslanie slovenskej tlače*,²¹⁴ *Za národnú jednotu*,²¹⁵ *Tatranský: Čo je viac – národ či štát?*,²¹⁶ BRANDO BUR, Jožo: *Historická štruktúra jazykovej oblasti Spiša* (článok na pokračovanie),²¹⁷ *Medzinárodná konferencia a vzrastajúca nedôvera*,²¹⁸ MRVA, Michal: *Dérerova školská reforma*,²¹⁹ *Za Národný park*

²⁰⁰ Spišské noviny, 9. júla 1932, roč. II., č. 28, s. 1.

²⁰¹ Analýza známej medzinárodnej konferencie v Lausanne roku 1932. Spišské noviny, 16. júla 1932, roč. II., č. 29, s. 1.

²⁰² Kritika centralizmu v prvej ČSR: *Krivdy centralistického systému páchané proti slovenskému duchu a chlebu konečne pootváraly na Slovensku oči a sdrúžily Slovensko v celok jedného smýšľania a jednej vôle. Dokazujú to jak udalosti v Matici slovenskej, tak i sjazd mladých Slovákov v Trenčianskych Tepliciach, ktorý jednomyselne a k tomu s rozhorčením odsúdil centralizmus a jeho slovenských zastancov a pridral sa samozrejme k autonomizmu a k regionalizmu*. In: Spišské noviny, 30. júla 1932, roč. II., č. 31, s. 1.

²⁰³ Spišské noviny, 6. augusta 1932, roč. II., č. 32, s. 1.

²⁰⁴ Spišské noviny, 13. augusta 1932, roč. II., č. 33, s. 1.

²⁰⁵ Článok podporujúci národné povedomie u Slovákov a zdravé národné vlastenectvo. Spišské noviny, 27. augusta 1932, roč. II., č. 35, s. 1.

²⁰⁶ Spišské noviny, 27. augusta 1932, roč. II., č. 35, s. 2.

²⁰⁷ Spišské noviny, 3. septembra 1932, roč. II., č. 36, s. 2.

²⁰⁸ Spišské noviny, 10. septembra 1932, roč. II., č. 37, s. 2.

²⁰⁹ Spišské noviny, 10. septembra 1932, roč. II., č. 37, s. 2.

²¹⁰ Spišské noviny, 17. septembra 1932, roč. II., č. 38, s. 1.

²¹¹ Spišské noviny, 17. septembra 1932, roč. II., č. 38, s. 5.

²¹² Článok – úvodník vyzývajúci k skutočnému priateľstvu Slovákov a Poliakov. Spišské noviny, 24. septembra 1932, roč. II., č. 39, s. 1.

²¹³ Spišské noviny, 1. októbra 1932, roč. II., č. 40, s. 1.

²¹⁴ Tamže, s. 1 – 2.

²¹⁵ Spišské noviny, 22. októbra 1932, roč. II., č. 43, s. 4.

²¹⁶ *Starosť o obidvoje musí ísť paralelne, ale smer starosti udáva národ. Preto národ je viac ako štát!* Spišské noviny, 29. októbra 1932, roč. II., č. 44, s. 2.

²¹⁷ Spišské noviny, 29. októbra 1932, roč. II., č. 44, s. 2 – 3.

²¹⁸ Článok analyzuje medzinárodný vývoj na začiatku roku 1933. Spišské noviny, 29. januára 1933, roč. III., č. 4, s. 1.

²¹⁹ *Veď zamýšľaná reforma zavádza úplne zlaicizovanie školskej výchovy a za tým účelom chce vylúčiť povinné vyučovanie náboženstva zo škôl a svojimi opatreniami je zjavne zameraná proti školám cirkevného rázu, ktorých ďalšie jestvovanie skoro znemožňuje*. In: Spišské noviny, 29. januára 1933, roč. III., č. 4, s. 2.

v *Tatrách, Družstevníctvo na Spiši*,²²⁰ *Ženy – do domácnosti!*,²²¹ FUZÁK, Ludovít: *Racionalizácia verejnej správy* (článok na pokračovanie),²²² *Národohosp. Sbor podtatranský*,²²³ *Majster Jozef Hanula sedemdesiatnikom*,²²⁴ L. H.: *Nacionalizmus*,²²⁵ BRANDOBUR, Jožo: *Technokracia*,²²⁶ VENCKO, Ján: *Biacovská vzbúra r. 1831* (článok na pokračovanie),²²⁷ PAJDUŠÁK, Matúš: *Sedliacka vzbúra v Odorine roku 1831* (článok na pokračovanie),²²⁸ *Spiš a Karpatorusi (K Duchnovičovej slávnosti v Prešove*,²²⁹ ký: *Hospodárske požiadavky Spiša*,²³⁰ *L'enfant terrible u našich Nemcov*.²³¹

Historik môže na základe ich obsahu analyzovať spolkovú činnosť na Spiši, oslavy narodením prezidenta Masaryka na začiatku 30. rokov 20. storočia na Spiši, môže sa pokúsiť o analýzu hnutia spišského regionalizmu, môže opísať činnosť mestských magistrátov spišských miest, tiež volebné výsledky prezidentských volieb v Nemecku roku 1932, vývoj

²²⁰ Oba články v Spišské noviny, 4. februára 1933, roč. III., č. 5, s. 1.

²²¹ Anonymný autor analyzuje možnosti zamestnania Slovákov na Slovensku: *Zvláštnu pozornosť musí dnes vzbudzovať školovaný dorast. Vyučí sa a nemôže sa uplatniť... Ešte sme len počali národne žiť a už prvá vzdelaná generácia nemá miesta... Za takých okolností musí byť existenčnou otázkou Slovenska, aby bol úplne zaradený prílív síl z historických zemí, ba aby staršie sily boli čím prv posielané do výslužby, aby urobili miesta našej mladej generácii.* In: Spišské noviny, 4. marca 1933, roč. III., č. 9, s. 1.

²²² Autor bol vedúcim notárom v Spišských Vlachoch. Spišské noviny, 4. marca 1933, roč. III., č. 9, s. 2 – 3.

²²³ Spišské noviny, 11. marca 1933, roč. III., č. 10, s. 1.

²²⁴ Spišské noviny, 1. apríla 1933, roč. III., č. 13, s. 1 – 3.

²²⁵ V článku sú zaujímavé myšlienky o čechoslovakizme, vzhľadom k tomu, že sa písal len rok 1933: *Naša republika, hoci vznikla z princípu samourčenia národov, nie je štátom národným. Vládnú politiku nemožno nazvať českým šovinizmom. Čechoslovakizmus je programom štátu. Je to idea umele vydestilovaná zo všetkého živého a skutočného v republike, len sama je nie živou a skutočnou. Ona neslúži ani jednému národu v republike, ale rovnako škodí Čechom a Slovákom, Maďarom i Nemcom. V úradníckych hlavách sa ona narodila.* In: Spišské noviny, 8. apríla 1933, roč. III., č. 14, s. 1.

²²⁶ Spišské noviny, 22. apríla 1933, roč. III., č. 16, s. 2.

²²⁷ Spišské noviny, 20. mája 1933, roč. III., č. 20, s. 2 – 3; Tamže, 27. mája 1933, roč. III., č. 21, s. 2 – 3; Tamže, 3. júna 1933, roč. III., č. 22, s. 2 – 3; Tamže, Spišské noviny, 10. júna 1933, roč. III., č. 23, s. 2; Tamže, 17. júna 1933, roč. III., č. 24, s. 2.

²²⁸ Spišské noviny, 1. júla 1933, roč. III., č. 26, s. 2 – 3; Tamže, 8. júla 1933, roč. III., č. 27, s. 2; Tamže, 15. júla 1933, roč. III., č. 28, s. 2.

²²⁹ Spišské noviny, 17. júna 1933, roč. III., č. 24, s. 1.

²³⁰ Spišské noviny, 24. júna 1933, roč. III., č. 25, s. 1 – 2.

²³¹ Kritika vystúpenia karpatonemeckých vysokoškolákov v Bratislave v spojení s Bleyerovým prípadom, úvaha o „zipserstve“ a maďarónstve najmä starších spišských Nemcov. Pozri Spišské noviny, 24. júna 1933, roč. III., č. 25, s. 1.

v európskych štátoch, školskú problematiku (pedagógovia na Spiši a ich činnosť profesionálna i verejná, napr. v stavovských spolkoch, reakcie na snahy ministra I. Déreera o reformu školstva, resp. jeho zosvetštenie).

Boli to kvalitné regionálne noviny, no ich negatívom bolo, že väčšina kvalitných článkov, najmä úvodníkov, bolo neautorizovaných. Orientovali sa na roľnícke vrstvy, podporovali kresťanské cítenie, zdravé slovenské povedomie i mladú slovenskú inteligenciu, ktorá sa „začínala prebúdzat“ na začiatku 30. rokov (príkladom bol zjazd mladej slovenskej inteligencie v Trenčianskych tepliciach roku 1932).

Spišské hlasy – nezávislý spoločenský týždenník, od č. 18 z 2. mája 1936 nepolitický spoločenský týždenník. Úradný orgán Národohospodárskeho sboru podtatranského, od toho čísla vychádzala aj príloha Vestník Národohospodárskeho sboru podtatranského, od č. 24 z 12. júna 1937 vychádzala príloha Zprávy zo Svitú, od č. 18 z 30. apríla 1938 nepolitický spoločenský týždenník

Spišské hlasy patria medzi najznámejšie regionálne noviny vychádzajúce na Spiši, snáď aj preto, že po rôznych zmenách vychádzajú aj v súčasnosti. Na svoju „životnú púť“ medzi čitateľov sa vydali vo februári 1934. Je zaujímavé i cenné zároveň, že hoci nemali žiadneho veľkého politického alebo súkromného donátora, vydržali vychádzať nepretržite (okrem krátkych prestávok) až do súčasnosti. Snažili sa vždy o nezávislosť, veď to mali aj v hlavičke, ale na rozdiel od mnohých iných regionálnych novín, túto svoju nezávislosť si v sledovanom medzivojnovom období rokov 1934 až 1938 aj udržali.

Charakteristika: súkromný nezávislý regionálny týždenník presadzujúci slovenské národné povedomie a československú štátnosť na území Spiša.

Obsah a štruktúra: uverejňovali články, správy a úvahy z diania na Spiši, najmä zo Spišskej Novej Vsi (tam vychádzali) i z ďalších spišských miest, ale aj zo sveta. Na úvodnej strane bol väčšinou dlhší úvodný článok písaný formou úvahy k aktuálnemu daniu alebo podujatiu (neautorizovaný v prípadoch, keď išlo o problematické témy). Vzhľadom na to, že to boli nezávislé noviny, uverejňovali platené reklamné oznamy od rôznych spišských firiem, čím získavali väčšinu potrebných financií. Mnoho článkov a úvah je venovaných nemeckej otázke na Spiši a celkove postaveniu spišských Nemcov vo vzťahu k Slovákom na Spiši. Krátke aktuálne správy zo Spiša boli uverejňované v rubrike Chýrnik. Možno tu nájsť veľa článkov a oznamov z kultúrneho života v Spišskej Novej Vsi i z ďalších spišských miest. Na poslednej strane (niekedy aj na posledných dvoch stranách) publikovali aktuálne správy a oznamy zo športových podujatí (rubrika Šport), neskoršie aj programy kín (kina Tatry v Spišskej Novej Vsi,

kina Červeného kríža v Levoči). V ďalších ročníkoch už uverejňovali na poslednej strane len platené oznamy bánk²³² a firiem (napr. Rudolf Korenica – Mužské krajčírstvo, Zememeričská a stavebná kancelária Ing. J. Schuber, Ing. B. Dvořák – Zememeričská kancelária, Nehera – odevná služba, Plačkova drogeria, všetky v Spišskej Novej Vsi), z čoho mali finančné príjmy. Ďalšie pravidelné rubriky: Živnostenská hliadka, Odkazy redakcie, Kultúra, Literatúra (nové knihy vydané väčšinou na Spiši), Malý oznamovateľ (krátke reklamné oznamy obchodov, pracovné miesta, ponuky vecí a bývania), Prečo? Hm? (kritika neduhov o spoločenského života), Ovocinárstvo, Ženský obzor (rady pre ženy), Viete, že (rôzne zaujímavosti a perličky).

Publikovali v nich známe osobnosti verejného života zo Spišskej Novej Vsi, napr. František Jozef Bajtoš (úvahy k aktuálnemu spoločenskému daniu na Spiši), Vito Tábtor (uverejňoval fejtóny, básne v spišskom dialekte, poviedky), Jozef Mikolaj (spomienky ako legionára na pobyt v Rusku i rôzne iné články), notár v Spišských Vlachoch Ludovít Fuzák,²³³ Matúš Pajdušák (články z dejín Spiša), Ludevít Špic (dejiny hasičstva v Spišskej Novej Vsi). Vela článkov a úvah publikoval aj zodpovedný redaktor týchto novín Ján Kukura (používal skratku JKR či pseudonym Kukura Rajský). Ďalej v nich publikovali českí pedagógovia Čestmír Vránek, slovenskí pedagógovia J. Zeman (písal poviedky), Dr. K. Zeman,²³⁴ Karol Režný, J. Ruman, O. Klausvic (publikoval na pokračovanie článku *Z geológie Spiša*), Ján Brukner, katolícky kňaz František Hadri-Drevenický (uverejňoval básne a poviedky), Fabián Králiček (písal o Národohospodárskom zbore podtatranskom a o propagácii ovocinárstva na Spiši).

Najviac článkov sa týka Spiša, napr. parlamentných volieb,²³⁵ hospodárskych pomerov,²³⁶ prinášali cenné štatistiky zo Spiša, napr. o počte

²³² Napr. Banky československých légii. Pozri Spišské hlasy, 16. marca 1935, roč. II., č. 11, s. 6.

²³³ Zaujímavý je Fuzákov článok *Novoročná úvaha o demokracii*. In: Spišské hlasy, 12. januára 1935, roč. II., č. 2, s. 1 – 2.

²³⁴ Písal náučné články, napr. na pokračovanie *O vzniku a vývoji života na zemi*. In: Spišské hlasy, 9. februára 1935, roč. II., č. 6, s. 2 – 3; ďalej tamže, 16. februára 1935, roč. II., č. 7, s. 2 – 3.

²³⁵ *Spišiáci a voľby*. In: Spišské hlasy, 6. apríla 1935, roč. II., č. 14, s. 1. V tomto článku je kritizované zastúpenie, resp. nezastúpenie Spišiakov – Slovákov v československom parlamente v porovnaní s miestnymi Nemcami: *Len so slovenským Spišom sa doposiaľ macošsky zaobchádzalo. Pomocou hlasov slovenského Spiša dostávajú sa do parlamentu asi traja poslanci. No a Spiš doposiaľ v parlamente ešte nemal svojského zástupcu zo žiadnej politickej strany. Len spišské menšiny majú Spišiakov v parlamente a to až troch. A slovenský Spiš nemá ani jedného!* Ďalšie predvolebné analytické články, napr. pred parlamentnými voľbami roku 1935 dva články

jednotlivých národností.²³⁷ Tieto noviny tiež burcovali k slovenskému národnému povedomiu na Spiši, velebili československý politický systém a prezidenta Masaryka (úvodník JKR.: *Nech rozspieva sa vzletný hymnus povďačnosti...*²³⁸, MIKOLAJ, J.: *85 rokov T. G. Masaryka*,²³⁹ A. P.: *Kloníme sa pred životným dielom 87ročného prezidenta-Osloboditeľa*²⁴⁰), M. R. Štefánika (UHRÍN, Št.: *Odkaz Štefánikov*,²⁴¹ FUZÁK, Ludo: *Dr. Milan Rastislav Štefánik na Spiši*,²⁴² Dr. Čestmír VRÁNEK: *Dr. Milan Rastislav Štefánik*,²⁴³ články na pokračovanie od Ľudovíta FUZÁKA pod názvom *Dr. Milan Rastislav Štefánik v Spišských Vlachách*²⁴⁴), kritizovali zvyšky maďarónstva, zamýšľali sa nad podstatou, zmyslom a problémami demokracie (MIKOLAJ, J.: *Vážme si demokracie!*²⁴⁵), približovali fungovanie samosprávy na Slovensku (–o–: *Ako pracuje samospráva na Slovensku?*²⁴⁶), analyzovali národnostné vzťahy na Spiši (N–er: *Pomery poľsko-československé*,²⁴⁷ *Významná manifestácia poľsko-československej vzájomnosti*,²⁴⁸ *Spiš a Poľsko*,²⁴⁹ *Smutný údel Slovákov v Poľsku*,²⁵⁰ J. Nka: *Menej citu*

na titulnej strane *Volebné mračná a K urnám*. In: Spišské hlasy, 11. mája 1935, roč. II., č. 19, s. 1. Výsledky týchto volieb z roku 1935 v oblasti Spiša približuje titulný článok *Volebné výsledky z hľadiska spišského*. In: Spišské hlasy, 25. mája 1935, roč. II., č. 21, s. 1.

²³⁶ *Hospodárske bolesti Spiša*. In: Spišské hlasy, 6. októbra 1934, roč. I., č. 36, s. 2 – 3. HOLÝ, V.: *Využítkovanie vodnej sily v župe Podtatranskej*. In: Spišské hlasy, 9. novembra 1935, roč. II., č. 45, s. 1; d'Art: *Hospodárstvo v Podtatransku*. In: Spišské hlasy, 16. novembra 1935, roč. II., č. 46, s. 1.

²³⁷ V článku *Na prahu volieb* je prehľadová tabuľka s počtom národností na Spiši (stav zrejme v roku 1934). Pozri Spišské hlasy, 13. apríla 1935, roč. II., č. 15, s. 3.

²³⁸ Spišské hlasy, 3. marca 1934, roč. I., č. 5, s. 1.

²³⁹ Spišské hlasy, 2. marca 1935, roč. II., č. 9, s. 1.

²⁴⁰ Spišské hlasy, 6. marca 1937, roč. IV., č. 10, s. 1.

²⁴¹ Spišské hlasy, 5. mája 1934, roč. I., č. 14, s. 1.

²⁴² Tamže, s. 2.

²⁴³ Spišské hlasy, 4. mája 1935, roč. II., č. 18, s. 1.

²⁴⁴ Vyšli v májových číslach roku 1935.

²⁴⁵ Spišské hlasy, 17. marca 1934, roč. I., č. 7, s. 1.

²⁴⁶ Spišské hlasy, 23. marca 1935, roč. II., č. 12, s. 2.

²⁴⁷ Spišské hlasy, 17. marca 1934, roč. I., č. 7, s. 1 – 2.

²⁴⁸ Spišské hlasy, 24. marca 1934, roč. I., č. 8, s. 1.

²⁴⁹ Spišské hlasy, 26. januára 1935, roč. II., č. 4, s. 1.

²⁵⁰ V tomto neautorizovanom článku je venovaná pozornosť Slovákom žijúcim v pohraničných oblastiach s Poľskom, najmä na Spiši, a ich údel po pričlenení niektorých obcí Spiša a Oravy do Poľska roku 1920. Okrem iných faktov sa tu uvádza: *Časť poľskej verejnosti v tlači venuje v poslednej dobe zvýšenú pozornosť pohraničným okresom poľsko-slovenským. Je rozvíjaná systematická propaganda, ktorá sa snaží vsugerovať širšej poľskej verejnosti, že na severnom Slovensku žije silná poľská menšina, čítajúca 100 000 duší. Opätovne je dokazované, že okresy Spišská Stará Ves, Stará Lubovňa a Kežmarok sú vlastne poľskou zemou*. In: Spišské hlasy, 20. apríla 1935, roč. II., č. 16, s. 2.

– viac logiky!²⁵¹ –ský: *Nemci na Spiši*²⁵² – analýza počtu Nemcov v spišských mestách, quis: *Kolko Nemcov žije na Spiši?*,²⁵³ RUMAN, J.: *Rusínska otázka na Spiši*,²⁵⁴ BAJTOŠ, Fr. Jozef: *Národnostné pomery na Spiši*²⁵⁵, publikovali spomienky legionárov na Rusko,²⁵⁶ otázky samosprávy na Spiši (FUZÁK, Ludo: *Kriza samosprávy*²⁵⁷), o štátnom sviatku 28. októbra (VRÁNEK, Čestmír: *K sviatku slobody*²⁵⁸), o pedagógoch (JKR: *Učiteľ a jeho verejná činnosť*,²⁵⁹ NÁLEPKA, Jano: *A ešte učiteľstvo*,²⁶⁰), o školstve (bft: *Odborné školstvo a naša verejnosť*,²⁶¹ *Školské otázky Sp. Podhradia*²⁶²), o význame vojenských posádok (článok na pokračovanie: VRÁNEK, Čestmír: *Význam vojenských posádok pre občianstvo*. Na okraj osláv plukovného sviatku levočského pešieho pluku 37²⁶³), články z kultúrneho života (jkr–ský: *Spevácky sbor slovenských učiteľov v Poprade a Spiš. Novej Vsi*,²⁶⁴), z dejín Slovanov (Ján KUKURA RAJSKÝ: *Prvotné kmeňové spolčovanie staroslovanských skupín*,²⁶⁵ články na pokračovanie pod názvom *Z minulosti Spiša*, o dejinách Gelnice, publikovali prednášky na pokračovanie o dejinách Spiša od katolíckeho kňaza Matúša PAJDUŠÁKA,²⁶⁶ podujatia spolkov (MIKOLAJ, J.: *Slovenský Spiš manifestuje*. Ku kongresu Slovenskej Ligy),²⁶⁷ náboženské podujatia (napr. o odpuste v Levoči a le-

²⁵¹ Článok vtedajšieho mladého učiteľa, neskoršieho hrdinu v 2. svetovej vojne Jána Nálepku o vzťahoch Československa k Poľsku. Pozri *Spišské hlasy*, 2. februára 1935, roč. II., č. 5, s. 1.

²⁵² *Spišské hlasy*, 7. apríla 1934, roč. I., č. 10, s. 1 – 2.

²⁵³ *Spišské hlasy*, 15. mája 1937, roč. IV., č. 20, s. 2.

²⁵⁴ *Spišské hlasy*, 16. júna 1934, roč. I., č. 20, s. 1 – 2.

²⁵⁵ *Spišské hlasy* (zvlášťne vydanie z príležitosti zájazdu Sokolstva do Spišskej Novej Vsi), 24. júna 1936, roč. III., č. 25a, s. 4.

²⁵⁶ MIKOLAJ, J.: *Rozpomienka na veľkonočné sviatky v Rusku*. In: *Spišské hlasy*, 31. marca 1934, roč. I., č. 9, s. 1.

²⁵⁷ Tamže, s. 3 – 4, tiež *Spišské hlasy*, 14. apríla 1934, roč. I., č. 11, s. 1.

²⁵⁸ *Spišské hlasy*, 27. októbra 1934, roč. I., č. 39, s. 1.

²⁵⁹ *Spišské hlasy*, 7. apríla 1934, roč. I., č. 10, s. 1.

²⁶⁰ *Spišské hlasy*, 28. apríla 1934, roč. I., č. 13, s. 1 – 2.

²⁶¹ *Spišské hlasy*, 23. júna 1934, roč. I., č. 21, s. 1 – 2.

²⁶² *Spišské hlasy*, 6. októbra 1934, roč. I., č. 36, s. 3.

²⁶³ *Spišské hlasy*, 22. júna 1935, roč. II., č. 25, s. 1 – 2; Tamže, 29. júna 1935, roč. II., č. 26, s. 1.

²⁶⁴ *Spišské hlasy*, 21. apríla 1934, roč. I., č. 12, s. 5.

²⁶⁵ *Spišské hlasy*, 28. apríla 1934, roč. I., č. 13, s. 4.

²⁶⁶ *Spor o Spiš*. Prednáška historika Matúša Pajdušáka v Spišskom historickom spolku. In: *Spišské hlasy*, 6. apríla 1935, roč. II., č. 14, s. 2, pokračovanie: Tamže, 13. apríla 1935, roč. II., č. 15, s. 1 – 2; Tamže, 20. apríla. 1935, roč. II, č. 16, s. 4.

²⁶⁷ *Spišské hlasy*, 19. mája 1934, roč. I., č. 16, s. 1 – 2. Pokračovanie vyšlo ako úvodník v ďalšom čísle: *Spišské hlasy*, 26. mája 1934, roč. I., č. 17, s. 1. Autor sa snažil v tomto článku dokázať, že aj Slováci na Spiši sú pevnými zástancami

vočskej púti na Mariánsku horu písal V. ŠEBOR,²⁶⁸ J.K.R.: *Sv. Cyril a Metod*²⁶⁹), o našich krajanoch – Slovákoch a Čechoch žijúcich v zahraničí.²⁷⁰ Vtedajší zodpovedný redaktor Spišských hlasov Ján Kukura písal o stave vydávania a úrovni tlače vo vtedajšom období, t. j. v prvej polovici 30. rokov (úvodník *Reforma tlače*),²⁷¹ tiež o úrovni novín na Spiši,²⁷² všeobecne o úrovni tlače.²⁷³ Po skonfiškovaní jedného čísla (č. 28 z 11. augusta 1934) napísal článok o cenzúre novín.²⁷⁴ Zaujímavé boli aj postrehy generála V. Plačka z Bolívie, kde bol prevelený ako československý vojenský

Československej republiky a presviedčal o ich rovnocennom postavení na Spiši s ostatnými tamojšími národnosťami (najmä Nemcami a Maďarmi).

²⁶⁸ ŠEBOR, V.: *Odpisť v Levoči*. In: Spišské hlasy, 30. júna 1934, roč. I., č. 22, s. 2.

²⁶⁹ Spišské hlasy, 7. júla 1934, roč. I., č. 23, s. 1.

²⁷⁰ *Naše menšiny v zahraničí v čísliciach*. In: Spišské hlasy, 30. marca 1935, roč. II., č. 13, s. 2 – 3.

²⁷¹ V tomto článku okrem iného tiež nadčasovo napísal: *Novinár písal predtým z presvedčenia pre svoj časopis, ktorý obyčajne mal jednotné riadenie a tým jednotný ráz. V dnešnej dobe majú význam ďaleko väčší fotomontáže a reportáže. Hlavne však ohľad na rýchlosť, pestrosť a, ako bolo naznačené, na senzáčnosť... Dnešný žurnalista sa tiež už tak neviaže na pevnú tendenciu alebo dokonca na svoje osobné presvedčenie, podrobuje sa mieneniu strany alebo vydavateľa, ktorý pri tom sleduje zasa obyčajne len záujmy veľmi osobné a často i veľmi obchodné*. In: Spišské hlasy, 23. júna 1934, roč. I., č. 21, s. 1.

²⁷² –ský: *Noviny a Spiš*, In: Spišské hlasy, 23. februára 1935, roč. II., č. 8, s. 1. V tomto článku kritizoval jednostrannú snahu novinárov po senzáciách a okrem iného napísal: *Zvlášť dnes je naliehave treba, aby sme sa vo svojom novinárstve vrátili k duchu, ktorý ho ovládal prv. Nejde o nejaké zpiatočnictvo, ale o to, aby sa do novinárskej činnosti vrátila objektívna vecnosť, serioznosť a svedomosť povznesená nad akékoľvek postranné účely a obchodné záujmy... Noviny sú nevyhnutelnou súčasťou spoločenského, národného a kultúrneho života celku. Sú zároveň akýmsi barometrom sily vôle, kultúrnej alebo zas národnej pružnosti toho kraja, ktorého záujmy ten ktorý časopis zastáva alebo chce zastávať. Avšak k dokonalej tlači sa druží ešte podmienka, aby i čitatelia posudzovali a cenili seriózne. Opravdová národná kultúra sa odzrkadľuje od tlače, ale tlač zase od tvorivosti a obetavosti svojich čitateľov; hlavnou okolnosťou sú tedy čitatelia – a tých na Spiši bohužiaľ není veľa. Ešte menej je ochotných prispievateľov, nestranných jednotlivcov, nezaujatých charakterov. Podobný hodnotiaci článok spišskej tlače: d'Art: *Spišská tlač v službách národného a štátneho ideálu*. In: Spišské hlasy, 15. júna 1935, roč. II., č. 24, s. 1 – 2. Spišskej tlači je venovaný aj neautorizovaný článok *Spišská verejnosť a noviny*. In: Spišské hlasy, 26. októbra 1935, roč. II., č. 43, s. 2, kde anonymný autor napísal: *Všimli ste si už niekedy, čoho si dovoľujú vo Spiši nemecké a maďarské noviny? Neváhajte uhádnuť škodlivosť ich podvratnej práce. A vôbec, či je Spiš nemecký, alebo maďarský, že maďarské a nemecké noviny majú medzi svojimi lepšiu a úrodnejšiu pôdu, než noviny slovenské medzi Čechmi a Slováckmi?**

²⁷³ Dr. Fr. K.: *Úkoly tlače v demokracii*. In: Spišské hlasy, 28. septembra 1935, roč. II., č. 39, s. 3.

²⁷⁴ J. K. R.: *Cenzúra a konfiškácia*, In: Spišské hlasy, 18. augusta 1934, roč. I., č. 29, s. 1.

odborník.²⁷⁵ Pravidelne komentovali aj dianie v zahraničí zo svetovej, resp. európskej politiky (SITKANIČ, Jozef: *Kríza Spoločnosti národov?*,²⁷⁶ BAČA, Belo: *Europa a system paktov*,²⁷⁷ KUKURA, J.: *Na okraj posledných udalostí*,²⁷⁸), o situácii v Nemecku (nárast jeho nacionalizmu a kritika nacizmu – BAČA, Belo: *Nemecko učí*,²⁷⁹ *Začína cesta dolu*,²⁸⁰ JAKUBOVIČ, H.: *Ešte k udalostiam v Rakúsku a Nemecku*,²⁸¹ *Europa proti Nemecku*,²⁸²). Pravidelne sa venovali aj spišským Nemcom (GRYC, Jar.: *Formovanie Hleinovej Heimatfronty a spišskí Nemci*²⁸³). Tiež tu nájdete články na rôzne témy, napr. o ženách moslimov,²⁸⁴ o význame rozhlasu,²⁸⁵ krátke hodnotiace články o zájazdoch Slovenského národného divadla (SND) do spišských miest, tiež rozhovory so známymi slovenskými osobnosťami, napr. s režisérom SND v Bratislave Andrejom Bagarom.²⁸⁶

Príklady ďalších článkov na rôzne témy: *Hrob Kristov na základe nových výskumov*,²⁸⁷ *Prvý československý kardinál*,²⁸⁸ *Zločinnosť vo Spiši*,²⁸⁹ HOLÝ, V.: *Bude sa stavať lanovka na Lomnický štít?*,²⁹⁰ vt: *Bude mať východ Slovenska stálu divadelnú scénu?*,²⁹¹ -quis: *Hospodárske, sociálne a kultúrne potreby Liptova*,²⁹² SEDLÁK, Ján: *Mladí v literatúre 1*,²⁹³ BAJTOŠ,

²⁷⁵ *Býv. brigádny generál V. Plaček na válečnej pôde bolivijskej*. In: Spišské hlasy, 21. júla 1934, roč. I., č. 25, s. 3. Generál V. Plaček bol veliteľom 2. horskej brigády v Spišskej Novej Vsi, keď dostal ponuku ísť do Bolívie pracovať ako československý vojenský odborník.

²⁷⁶ Spišské hlasy, 28. apríla 1934, roč. I., č. 13, s. 4.

²⁷⁷ Spišské hlasy, 8. septembra 1934, roč. I., č. 32, s. 1 – 2.

²⁷⁸ Spišské hlasy, 13. októbra 1934, roč. I., č. 37, s. 1.

²⁷⁹ Spišské hlasy, 21. júla 1934, roč. I., č. 25, s. 1.

²⁸⁰ Je to značne kritický článok o Hitlerovi napísaný anonymným autorom v súvislosti s plebiscitom v Nemecku, ktorý bol 19. augusta 1934. Pozri Spišské hlasy, 25. augusta 1934, roč. I., č. 30, s. 1.

²⁸¹ Spišské hlasy, 25. augusta 1934, roč. I., č. 30, s. 1.

²⁸² Spišské hlasy, 30. marca 1935, roč. II., č. 13, s. 1.

²⁸³ Spišské hlasy, 20. októbra 1934, roč. I., č. 38, s. 3 – 4.

²⁸⁴ ŠTRAUCH, Dežo: *V kraji minaretov*. In: Spišské hlasy, 29. septembra 1934, roč. I., č. 35, s. 1 – 2.

²⁸⁵ VOKAS, J.: *Význam rozhlasu*. In: Spišské hlasy, 13. októbra 1934, roč. I., č. 37, s. 3.

²⁸⁶ *Rozhovor s Andrejom Bagarom, režisérom Slov. Nár. Divadla v Bratislave*. In: Spišské hlasy, 26. januára 1935, roč. II., č. 4, s. 3.

²⁸⁷ Spišské hlasy, 20. apríla 1935, roč. II., č. 16, s. 2.

²⁸⁸ Spišské hlasy, 30. novembra 1935, roč. II., č. 48, s. 1.

²⁸⁹ Spišské hlasy, 1. februára 1936, roč. III., č. 5, s. 3.

²⁹⁰ Spišské hlasy, 15. februára 1936, roč. III., č. 7, s. 1.

²⁹¹ Spišské hlasy, 29. februára 1936, roč. III., č. 9, s. 1.

²⁹² Spišské hlasy, 2. mája 1936, roč. III., č. 18, s. 3 – 4.

²⁹³ Tamže, s. 6.

Jozef: *Podtatranský regionalizmus*,²⁹⁴ ŠEBOR, V.: *Z dejín Spiša*,²⁹⁵ PARA, Jozef: *Pôvod a minulosť Krompách*. Kus z histórie,²⁹⁶ KRIŽKA, A.: *O Páričkovej tlačiarne v Ružomberku*,²⁹⁷ ŠPITZ, J.: *Pred novými objavmi v demänovskom podsvetí*,²⁹⁸ KRIŽKA, Alex.: *Cudzinecký ruch v ČSR*,²⁹⁹ Tenže: *Čo sa stalo v Černej pred 30 rokmi?*,³⁰⁰ -ský: *Dr. Karel Kramář mŕtvy*,³⁰¹ MIKOLAJ, Jozef: *K 20. výročiu bitky pri Zborove*,³⁰² J. Š.: *O zvýšenie cestovného ruchu vo Vysokých Tatrách a pod nimi*,³⁰³ HOZA, Štefan: *Krásy ľudovej poezie Spiša*,³⁰⁴ Novotný: *50 rokov Klubu československých turistov*,³⁰⁵ Sá: *Vzácná návšteva amerických Slovákov na Spiši*,³⁰⁶ VRÁNEK, Č.: *K X. všesokolskému sletu v Prahe*.³⁰⁷

Historik môže na základe textov (článkov) z týchto novín zisťovať a analyzovať spoločenské, sociálne, národnostné, kultúrne pomery na Spiši, v spišských mestách, najmä v Spišskej Novej Vsi a Levoči, i na spišskom vidieku. Veľa článkov je tu o situácii v školstve na Spiši, môže porovnávať a analyzovať programy kín na Spiši s ostatnými kinami na Slovensku. Pomerne podrobne sa dajú spracovať dejiny niektorých spolkov na Spiši, napr. telovýchovnej jednoty Sokol.

Spišské hlasy si dokázali počas celého sledovaného obdobia druhej polovice 30. rokov udržať cennú nezávislosť, čo bolo veľkým prínosom pre slovenskú tvoriacu sa žurnalistiku i na Spiši.

Záver

Vydávanie slovenských novín po prevrate a vzniku československého štátu a potom v ďalšom období prvej ČSR na území Spiša mal veľký

²⁹⁴ Spišské hlasy, 6. júna 1936, roč. III., č. 23, s. 3 – 4.

²⁹⁵ Spišské hlasy (zvláštne vydanie z príležitosti zjazdu Sokolstva do Spišskej Novej Vsi), 24. júna 1936, roč. III., č. 25a, s. 2 – 4.

²⁹⁶ Spišské hlasy, 15. augusta 1936, roč. III., č. 33, s. 2.

²⁹⁷ Spišské hlasy, 13. februára 1937, roč. IV., č. 7, s. 3.

²⁹⁸ Spišské hlasy, 13. marca 1937, roč. IV., č. 11, s. 1.

²⁹⁹ Spišské hlasy, 27. marca 1937, roč. IV., č. 13, s. 1 – 2.

³⁰⁰ Spišské hlasy, 23. októbra 1937, roč. IV., č. 43, s. 1.

³⁰¹ Spišské hlasy, 29. mája 1937, roč. IV., č. 22, s. 2.

³⁰² Spišské hlasy, 26. júna 1937, roč. IV., č. 26, s. 1.

³⁰³ Spišské hlasy, 6. novembra 1937, roč. IV., č. 45, s. 1 – 2.

³⁰⁴ Spišské hlasy, 13. novembra 1937, roč. IV., č. 46, s. 2; Tamže, 27. novembra 1937, roč. IV., č. 48, s. 3; Tamže, 18. decembra 1937, roč. IV., č. 51, s. 7.

³⁰⁵ Spišské hlasy, 12. marca 1938, roč. V., č. 11, s. 2.

³⁰⁶ Spišské hlasy, 11. júna 1938, roč. V., č. 24, s. 2.

³⁰⁷ Spišské hlasy, 2. júla 1938, roč. V., č. 27, s. 1.

význam nielen pre miestnych Slovákov a Čechov ako príslušníkov štátotvorného „československého“ národa, ale aj pre ostatné obyvateľstvo Spiša, pre miestnych početných Nemcov, i ďalších príslušníkov národností (Maďarov, Rusínov, Židov). Slovenská regionálna tlač mala význam však predovšetkým pre štátotvorných Slovákov a Čechov, ktorí mohli prezentovať svoje názory a myšlienky na stránkach týchto slovenských novín, čím sa dosiahol ich väčší spoločenský dosah na miestne občianske komunity. Publikovali v nich väčšinou vzdelané vrstvy slovenskej a českej inteligencie, najmä pedagógovia, kňazi, úradníci i ďalší štátni zamestnanci. Títo vzdelanci aj najviac čítali tieto noviny, preto ich taktiež najviac ovplyvňovali. Treba si uvedomiť, že nie každému Slovákov na Spiši boli tieto noviny prístupné, pretože mnohí z nich, najmä príslušníci staršej generácie v zaostalejších oblastiach severného Spiša, ktorí za dualistického Rakúsko-Uhorska nenavštevovali žiadne školy, boli stále negramotní. Zavedením povinnej školskej dochádzky sa tento problém u mladšej generácie v 20. rokoch postupne odstránil, ale aj tak bol na Slovensku počet analfabetov v období prvej ČSR stále asi 15 %, ³⁰⁸ na Spiši okolo 20 %. Analyzované slovenské noviny prispeli určite k znižovaniu tejto negramotnosti a boli jedným z vhodných osvetových prostriedkov, ktoré prispeli k vyššej vzdelanosti obyvateľov Spiša. Slovenské noviny boli aj konkurentom miestnej nemeckej a maďarskej tlače na Spiši, čo tiež prispievalo k zvýšeniu úrovne vydávanie novín a ich kvality vo všeobecnosti v spišskej oblasti. Polemiky medzi slovenskými na jednej a maďarskými a nemeckými novinami na strane druhej, boli normálnou súčasťou novinárskej praxe na Spiši, pričom niekedy boli tieto polemiky ostrejšie, inokedy miernejšie. Pri hodnotení vplyvu slovenskej tlače na obyvateľov Spiša teda dochádzame skôr k pozitívnemu hodnoteniu v zmysle naznačených pozitív v kultúrno-osvetovej i národnostnej oblasti.

Pri zvážení politických aspektov, že najsilnejšími politickými stranami na Slovensku v období medzivojnovnej ČSR boli Slovenská ľudová strana, resp. od roku 1925 premenovaná na HSLS, a Republikánska strana zemedelského a maloroľníckeho ľudu (agrárna strana), chýbali na Spiši v tomto období slovenské noviny ľudáckeho zamerania, ktoré by konkurovali agrárnej Podtatranskej Slovači. Regionálne noviny Slovenskej ľudovej strany na východnom Slovensku síce vychádzali, ale mimo spišského územia (boli to noviny *Slovenská Pravda* a *Východný Slovák*).

³⁰⁸ WANDYCZ, Piotr, S.: *Střední Evropa v dějinách. Od středověku do současnosti*. Praha 2004, s. 200.

Keď sa pozrieme z kvantitatívneho hľadiska na vydávanie regionálnych novín a časopisov na území Slovenska v období prvej ČSR zistíme, že územie Spiša³⁰⁹ patrilo medzi oblasti s pomerne slušnou vydavateľskou činnosťou, i keď zaostávalo za Bratislavskou a Abauj-Turňanskou župou, kde však vydávanie aj regionálnych periodík „ťahali“ veľké mestá Bratislava a Košice.³¹⁰ V Novom Targu v Poľsku vychádzali po prevrate od začiatku roka 1920 krátke obdobie poľské noviny pod názvom „Noviny Spisko-Orawkie“,³¹¹ čo boli zrejme jediné regionálne noviny, ktoré sa zaoberali aj územím Spiša vychádzajúce mimo územia Slovenska, resp. Československa. Veľkú konkurenciu mali slovenské noviny na Spiši v období medzivojnového Československa v miestnych nemeckých a maďarských regionálnych novinách, ktoré mali dlhú tradíciu a tým už stálych čitateľov (nemecké *Karpathen-Post*, maďarské *Szepesi Lapok*, *Szepesi Hírlap*, *Szepesi Hiradó*). Maďarské noviny *Szepesi Lapok* dokonca vychádzali od 31. marca 1921 do apríla 1923 v Spišskej Novej Vsi ako denník, čo sa slovenským novinám vychádzajúcim na Spiši v sledovanom medzivojnovom období nikdy nepodarilo.

Slovenské spišské regionálne noviny mali veľké problémy, najmä s nedostatkom potrebných financií pre vydávanie. Týkalo sa to predovšetkým súkromných nezávislých novín či spolkových novín, ktoré boli odkázané len na príspevky z reklám či od súkromných darcov, čo však nepostačovalo, preto existencia takýchto novín bola pomerne krátka, len niekoľko rokov (maximálne len 3 – 4 roky, napr. Tatry, Naša Magura, Spišské noviny).

³⁰⁹ V skúmanom období medzivojnového Československa sa dvakrát uskutočnila reforma verejného správy a územno-správneho členenia, takže v rokoch 1918 až 1922 existovala stará Spišská župa, potom od roku 1923 do polovice roka 1928 bol Spiš súčasťou Podtatranskej župy a od polovice roka 1928 do konca prvej ČSR bol nahradený župný systém krajinským zriadením, keď na území Spiša sa nachádzali tieto okresy: spišskonovoveský, popradský, kežmarský, levočský, gelnický, spišskostaroveský a starofubovianský. Tieto zmeny verejnej správy ovplyvnili aj vydávanie regionálnej periodickej tlače na Spiši.

³¹⁰ Podľa bibliografie slovenských a inorečových novín a časopisov z rokov 1919 až 1938 najviac regionálnych novín a časopisov vychádzalo v Bratislavskej župe (47), nasledovala Nitrianska župa (41), na východnom Slovensku bola „najvýkonnejšia“ Abauj-Turňanská župa (37), ktorá bola celkovo na Slovensku tretia, Spišská župa bola celkovo na piatom mieste spoločne so Šarišskou župou (23), na východnom Slovensku bola druhá spoločne so Šarišskou župou (v uvedenej bibliografii *neuviedli v zozname regionálnych novín a časopisov Spišskej župe nemecký týždenník Karpathen-Post, bez týchto novín by bol Spiš až celkovo šiesty, na východe tretí – pozn. P. Z.*). Pozri *Bibliografia slovenských a inorečových novín a časopisov z rokov 1919 – 1938*. Zost. Mária Kipsová a kol. Martin : Matica slovenská, 1968, s. 910 – 919.

³¹¹ Tatry, 17. januára 1920, roč. II., č. 3, s. 7.

Lepšie na tom bola stranícka tlač, ktorá vychádzala dlhšie obdobie (napr. regionálny orgán agrárnikov Podtatranská Slovač vychádzal takmer 11 rokov).

Noviny Slovákov na Spiši mali v medzivojnovom období problémy aj s formálnou úpravou, keď najmä noviny poprevratového obdobia a noviny z 20. rokov sa vyznačovali pomerne nízkou štylistickou i gramatickou úrovňou z pohľadu správnej spisovnej slovenčiny. Redaktori týchto novín boli väčšinou neškolení amatéri, ktorí vykonávali redaktorskú prácu okrem svojho hlavného zamestnania (väčšinou to boli učitelia).

Pre historika je regionálna tlač významným písomným prameňom, najmä pri skúmaní novších a najnovších dejín 19. a 20. storočia v regiónoch Slovenska. Pri preberaní týchto prameňov v podobe novín je nutnosť ich kriticky zhodnotiť, najmä pri straníckej tlači, ale i nezávislej súkromnej, pretože existuje vždy riziko stranického, resp. subjektívneho hodnotenia z pohľadu vydavateľa či redaktora príslušného tlačeného periodika.

PRÍLOHA

Tabuľka č. 1: Slovenské noviny a časopisy vydávané na území Spiša v rokoch 1919 – 1938

Názov	Roky vydávania	Majiteľ a vydavateľ	Miesto vydávania
Tatry	1919 – 1922	Národný výbor Spišskej župy, od 23. 8. 1919 Spišská učiteľská jednota a Spišský demokratický klub, od 23. 1. 1920 Elemír Volla	Spišská Nová Ves
Úradný časopis župy Spišskej	1920 – 1922	Županský úrad v Levoči	Levoča
Kežmarčan	1920	Národná a roľnícka strana pre Spiš	Kežmarok
Hlas Tatier	1920	Národná a roľnícka strana pre Spiš	Kežmarok
Naša pravda	1922	Slovenská Roľnícka jednota v Bratislave	Spišská Nová Ves
Včelár na Slovensku	1922	M. Pomekáč	Spišská Nová Ves
Naša Magura	1923 – 1924	„Literárny Odbor“ organizácie magurských Slovákov v Spišskej Starej Vsi	Spišská Stará Ves
Národná obrana	1925, 1927	Literárna družina O. H. L., od 28. 9. 1925 Š. L. K. a Lid, družina „N. O.“	Spišská Stará Ves, od 15. 2. 1927 Košice

Podtatranská Slovač	1923 – 1933	Ondrej Devečka, od 13. 3. 1925 Kultúrny odbor Rofníckej Besedy v Spišskej Novej Vsi, od 5. 6. 1925 Ján Janček	Kežmarok, od 16. 5. 1924 Spišská Nová Ves
Spišské noviny	1931 – 1933	Jozef Labus	Spišská Nová Ves
Slovenská obecná samospráva	1931 – 1938	Ludevít Šesták, od 1. 1. 1933 Elena Románová, rod. Šestáková	Koterbachy (dnes Rudňany), od 1. 5. 1932 Spišská Nová Ves, od 1. 1. 1933 Koterbachy, od 1. 3. 1934 Prešov (red. a adm. Lučatín), od 10. 5. 1935 red. a adm. Kežmarok, od 10. 5. 1937 red. a adm. Spišská Nová Ves, od 12. 1. 1938 red. a adm. Liptovská Štiavnica
Spišské hlasy	1934 – 1938	Zoltán Ferenc	Spišská Nová Ves

Rec.: PhDr. Ružena Kormošová

SLOWAKISCHE REGIONALE PRESSE IN DER ZIPS IN DER ERSTEN TSCHECHOSLOWAKISCHEN REPUBLIK AUS DER SICHT EINES HISTORIKERS

Peter Zmátlo

Der Autor des Beitrages analysiert, aus der historischen Sicht, die slowakische regionale Presse, die auf dem Gebiet des Zips in der Zwischenkriegszeit erschien. Es ging um folgende bedeutungsvollere Wochenzeitungen: *Tatry*, *Naša Pravda*, *Kežmarčan*, *Hlas Tatier*, *Naša Magura*, *Podtatranská Slovač*, *Spišské noviny* und *Spišské hlasy*. Jeden Titel der Zeitungen charakterisiert der Autor kurz, wobei er vor allem ihre Orientierung und Inhalt beachtet. Er führt die bedeutendere Artikel, ihre Autoren, in einigen Fällen mit kurzen Zitaten der Teilen von Artikeln in Fußnoten an. Im abschließenden Teil versucht er, die Presse auf dem Gebiet des Zips und ihren gesamten Einfluß auf die lokalen Bürger der Nationen (Slowaken und Tschechen) sowie auf die anderen in der Zips lebenden Nationalitäten (Deutsche, Ungarn, Ruthenen, Juden) zu charakterisieren. Er beschreibt auch die Beziehungen der slowakischen Presse gegenüber der deutschen, sowie der ungarischen Presse, welche auf dem zipserischen Gebiet eine lange Tradition und starke Position hinter sich hatten. Der Autor beschreibt auch die Probleme bei der Ausgabe der slowakischen Zeitungen (besonders den Mangel an finanziellen Mitteln), was vor allem bei den privaten, unabhängigen Titeln, weniger aber bei der parteilichen Presse, der Fall war. Der Mangel der slowakischen zipserischen Zeitungen, besonders derjenigen, die nach dem Zerfall Österreich-Ungarns und in den 20-er Jahren erschienen war, ein niedriges stilistisches und grammatikalisches Niveau der slowakischen Sprache. Am Ende seines Beitrags betont der Autor, daß die slowakische Presse der Zwischenkriegszeit eine wichtige Quelle für die historische Forschung darstellt. Die Beilage besteht aus der Übersicht der einzelnen Titel der slowakischen regionalen zipserischen Zeitungen in der Zeit der ersten Tschecho-slowakischen Republik.

Übersetzung: Peter Šoltés